

Štev. 4.

V Ljubljani, dne 1. aprila 1898.

Leto XVIII.

Pavliha na Jutrovem.

VIII. Čudna dežela.

Kje sem, kje sem? Kam sem zášel?

Čilim zelen pred menojo!

Zelen čilim — polje ravno ...

Preko polja romam jaz.

In ob desni in ob levi

Gor visokih vrh na vrh;

Temni gozdi, cvetne loke,

Potok tod in tam šumlja.

Klasje zlato ziblje veter

Tam po njivah ... kak pogled!

In po drevju sadje sočno

Med poslopji tod zori.

Kaka čuda, kaka čuda!

Vinske trte vidim vrt;

Solnce vroče pa iz grozdja

Ognjeviti čara sok.

Dalje, dalje! ... Reka bistra

Po dolini se vali ...

Še korak — ah, morje sinje

Ko zrcalo se blešči.

Hiše bele po obronkih

In pri trgu pisan trg!

Tamkaj mesto me pozdravlja,

Tu stoji samotna vas ...

O Pavliha, o Pavliha!

Glej, ko ti bi pevec bil,

Tu zapel bi in zavriskal:

„Raj je ta-le divni kraj!“

Raj? ... Ob cesti tu počivam,

V lipe senci se hladim;

Hodi ljudstvo mimo mene,

Jaz pa gledam ljudstvo to.

Kje sem, kje sem? Kam sem zášel?

Čudne šege, čuden kraj!

Kogar vidim, nosi sponse,

Vsak verige nosi tod!

Vsakdo ne! O nekateri

Hodijo svobodni vmes,

Brez verig, brez spon sramotnih ...

Kdo li srečniki so ti?

Pa sem res že radoveden!

Starčka tam-le vprašam zdaj;

S turbanom na glavi sivi

Bliža mi se domačin.

Težko tudi ti verigo

Vlečeš z nogoj za seboj?

Sedi k meni, očka, v senco!

Naj te vprašam to in to!

Čuj, povej mi, kaka šega
Čudna je med vami tod:
Vsak verigo vlačí s saboj,
Kakor suženj z njoj rožlja.

Ne boli vas to železje?
Vas ne žuli, ne teži?
Spone niso vam na poti
In prav nič vas ni jih sram?

Naj ti snamem te okove,
Naj te, naj osvobodim!
Ne le tebe — vse rad rešil
Jaz bi sužnjih vas vezi...

To pogledal me osuplo
Stari mož je od strani,
Nezaupno se približal,
Odgovoril mi tako:

»Kaj — verige?! Kdo jih nosi?
Jaz ne vidim jih nikjer!
Ne razumem te, popotnik;
Star sem, slab spomin je moj.

Stoj!« — ozrl se je krog sebe,
Tiše spregovoril mož —
»Praviš, videl si verige?
No, mogoče, da je res!

Mi sami, več — čudno, je-li? —
Več ne vidimo verig;
Mi sami pa tudi skoro
Že ne čutimo jih več!

To je pač pri nas navada,
Stara šega že je to!
Stara, stara! ... Kar jaz pomnim,
Zmerom bilo je tako.

Porodil sem se v verigah,
Z njimi skoro ležem v grob;
In zato mi jih ne snemaj ...
Vajen sem jih z mladih dni.

Tisti pa, ki brez železja
Prosti hodijo okrog,
To so naši gospodarji
In sinovi njihovi ...

Čudne res so šege naše.
Kaj drugače je drugod?
Morda, morda! ... Svet je velik!
Allah s taboj! Srečno pot!«

Ko pa hotel sem še druge
Oprostiti sužnjih spon:
To so bili hudi name!
Rekli so, da sem brezverec ...
Komaj, komaj sem ušel!

IX. Kako se godi v Sužnji vasi.

In tiste dni prišel sem v Sužnjo vas,
Ogledat ljudi si in šege.
Veliko že slišal sem praviti
Po poti o Sužnjevaščanih.

Pred belo gostilno na sredi vasi
Prinesel velblod me je mršav;
Prijahal od daleč sem prašen ves
Ter truden in lačen in žejen.

Lepo mi postreže prijazni krčmar,
Nasiti lepo, napoji me ...
»Pač dobro, da prišli baš danes ste k nam,
Pavliha-efendi!« — mi reče.

»K slavnostni vam skupščini shajajo
Prav zdaj starejšine se vaški;
Prevažen tam predlog postavi se
V izredni ti občinski seji ...«

In šel sem poslušat in mislil gredoč,
Kaj pač bi utegnilo biti? . . .
Aha! . . . Da, to bode! . . . Že svita se mi
Po glavi . . . To bode — seveda!

Ta Abdallah-paša! Ta stari krvnik!
Petnajst let že tod gospodari!
Trepeče pred njim ves ta lepi okraj;
Uradnik pristran je, krivičen!

No, sultan, seveda, ta rad ga ima,
Pošilja mu zlate redove!
In paša vzdiguje še više svoj vrat.
Kdor Turek ni, tega pritiska . . .

Sedaj pa do grla ga sit je okraj,
So siti ga Sužnjevaščanje.
Otresli so s sebe ves sužnji strah svoj . . .
Bil skrajnji že čas je . . . v resnici!

In v seji slavnostni se skuje protest,
Protest proti Abdallah-paši,
In proti njegovi pristranosti
Odpošlje se sultanu tožba!

To bode, to bode! . . . In že sem stal tam,
V dvorani sem bil magistratni;
Ves občinski svet že svečano je zbran . . .
Župan ga sam baš nagovarja:

» . . . Mi sčšli smo danes se samo zato
Na sejo, tovariši dragi,
Da častni občan imenuje se nov,
Nov častni ud občine naše.

In kdo bi bil vreden najvišje časti,
Ki mi podeliti jo smemo?
Z obrazov vam čitam njegovo ime . . .
Gospoda, vi vsi ga poznate!

Predlagam: Naš novi je častni občan —
Naš kajmakam, Addallah-paša!
Naš ljubi, mogočni, zaslužni gospod . . .
Ohrani ga mnogo let Allah!»

»Ohrani ga Allah!« — odmev zagrmí
Iz grl starejšin sužnjevaških —
»S predlogom se pametnim strinjamo vsi!« . . .
Tu, tam kdo vmes rahlo zakašlja . . .

X. Zanimiv slučaj.

To je bilo blizu Ispahana.
 Šel po cesti prašni sem za rana.
 Nad menoj škrjanček je vesel
 Pesem jutranjo visoko pel.
 Solnčece nad goroj že gorelo,
 Prav pošteno v hrbet me je grelo.
 V se zamišljen sem korakal sam . . .
 Čuj! Kdo tarna, kliče, vpije tam?
 Ha! Razbojnik kak tam koga davi?
 Preiskuje žepe mu, ga gnjavi!
 »Na pomoč!« . . . Spet! . . . Pospešim korak . . .
 Gledam, slušam . . . Najdem te! Ničvrag!
 Tukaj! V cestnem jarku vznak leži mi
 Mož neznan pa kislo se drži mi! . . .
 »Tu ležim oh, oh, že ure tri!
 O pomagaj mi sedaj vsaj ti!
 Allaha sem klical in svetnike:
 Rešite iz stiske me velike!
 Vsi so gluhi! Klical sem zaman . . .
 Glej, Pavliha, živ sem pokopan!
 Klical brate svoje in krajane
 In sosede že sem in vaščane,
 Naj iz jame kdo bi spravil me
 Ter na noge bi postavil me:
 Nič! . . . Ah, nihče se me ne usmili,
 Ne pomaga nihče v hudi sili . . .«
 Revež res si — rečem — bratec moj!
 Kritičen je položaj ta tvoj!
 Kaj pa . . . Sam si že poskušal vstati
 Ter iz jarka sam se izkopati? . . .
 »Sam?! . . . Kaj praviš? . . . Meniš, da bi šlo?
 Nisem mislil še dozdaj na to!«
 Glej — in vzpel se, vzdignil se od tal je . . .
 In pokoncu že na nogah stal je!

A. Aškerc.

Visoka ljubezen.

Spisal Radoslav Murnik.

(Konec.)

9.

ad tihimi gozdnimi slemenimi se je prikazala luna in dajala zaljubljeni dvojici sijajno potuho.

Veveran in Veverela sta namreč že zopet skupaj čepela na tisti prepovedani smreki!

— Prav čisto nobenega uspeha ni imelo surovo vedenje odurnega ate Veverana; pa tudi tiranska mati Veveruza je zbadala svojo hčer v raznoterih variantah, ne da bi bilo kaj izdalo. Veverela, mučenica svojega ljubečega srca, je tiho in zadovoljno trpela. In čim huje so delali z njo, tem bolj goreče je ljubila svojega Veverana! Iz neznatne prvotne iskrice je vzplamtel polagoma velikanski kres!

Vsaki večer je privezala Veveruza nesrečno devojkico z nitko k svoji postelji! In vselej, kadar se je po noči zbudila in legla na drugo stran, je nategnila nit, da bi se preverila, ali je izgubljeno dekle res doma ali ne? Komaj so pa mama zaspali, že se je prebrisana devica lepo tiho odvezala, privezala namesto sebe kamen na nitko in odskakljala naravnost tja proti Veverenčevi smreki!

Že sinoči sta se Veveran in Veverela tako zmenila, da drug brez drugega ne marata več živeti! Ukrenila sta, da bodeta o prvi ugodni priliki umrla v prijetni družini, in kar se bo dalo originalno . . .

Zato je bil danes zjutraj pogumni ljubimec nabral nevarnih pisanih gob mušnic in pa šopek ciklamnov s koreninicami vred, da bi imela drevi oba zadosti . . .

In res sta se kmalu hudega dvojnega strupa najedla!

»Ah — Veveran!« je vzdihnila Veverela po dolgem strašnem molku. »Mene pa tako čudno žge, da ... Ali tebe tudi, ljubček?«

»I kaj pa! — In sicer zmeraj huje ... Parbleu!«

»Ah — ljubi, ljubi Veveran! — Mene ... mene je nocoj tako strah, da ...«

»A — nič se ne boj, ljubica, saj si moja! — Le še malo počakaj! — Takoj bova na smrt zbolela ... Ne bo dolgo, ne!«

»Ah — predragi Veveran! To je res nerodno!« —

»Kako praviš?« je vprašal žalostno zavozlani Veveran ...

»Še na zadnjo uro imava take sitnosti! Ah!«

»Parbleu, da je res!« jo je tolažil in hitro odgriznil še pol strupene koreninice! Večjo polovico ciklamna pa si je galantni revež od ust pritrgal in jo prijazno in kavalirsko ponudil svoji izvoljenki...

»Ah, hvala lepa! Ne bom. Imam že dosti ... Ah, ah, ti ne verjameš, kako me to skeli, skeli!«

»Jaz sem pa žejen, da še ne zlepa tako! In strahovito se potim!«

Utihihnila sta ... Skozi gozd pa je potegnila sentimentalna sapa...

»Ah — Veveran — meni — meni je — — slabo!« je zajecala Veverela v silnih težavah!

»Meni tudi!« je mrmral letargično Veveran, strupa in vsega posvetnega sit. In nategnil je voz na repu močnejše in močnejše!

»Kaj?« je klopotala z zobmi ...

»Nič posebnega ... Zdaj pridejo še krči in delirij. Pa bo, kar bo!«

»Srečno ... ljubček ...«

»Srečno, ljubica!«

In pristopila je neodvratna parka s klasičnimi škarjami, bela žena, grška smrt.

»Ha!« mu je ušlo, ne da bi vedel, kako in kaj — in nehal je trpeti.

»Ah!« je vzdihnila ona narobe. Počakala je, da je imela po ženski navadi zadnjo besedo. Še enkrat se je ogledala v ogledalcu! Potem pa ji je klonila glavica ...

In devet prehlajenih krokarjev pa devet mrtvaških čukov jima je začukalo in zakrokalo strašno odslovnico v razuzdanih disonancah in s silovito dinamiko modernega kakofonstva!

Na biciklu pa je pribezljal z zverinskim spurtom sam satan, generalni agent za peklenko firmo Astarot & Belial, v »cycling dress« s paradnim cekarjem po dva rekruta.

Ali omenjeni cekar je bil že ves natlačen z drugimi dušami. Zato je požokal brutalni kolesar Veverelo z Veveranom vred v otlino pnevmatičnega obroča! In tako jadno je odcepel proti Hadu, da je precepel najmlajši peklenški rekord za tri kisle sekunde!

Parbleu! Parbleu!

10.

Živel je pa tiste dni moder in sloveč zdravnik, namreč gospod »doktor« Vevericinus, specialist za smrt.

Glavno njegovo delo so bile debele črne bukve z ošabnim naslovom: »Vaš testament!« — ali — »Tako morate umirati!«

Kot doktorand je imel mnogo otepanja s podkovami in staro konjederko. Toda neka krčevita čestilakomnost mu ni dala in ni dala miru!

In nekoč, ko je bil ravno prav dobre volje, se je kar po domače in brez takse sam sebe za doktorja promoviral.

Početkoma je zdravil homeopatično; in velika je bila njegova slava! Toda hudobni prijatelji so prežali nanj in ga nekega dne zažigali, da je zastrupil s petimi kroglicami celo obitelj s staro materjo vred! Ne bodi len, je nesel doktor Vevericinus svoja obrekovana zdravila na semenj. In tam je pojedel sredi naroda vso svojo homeopatično apoteko!

Dokazavši svojo in svojih kroglic nedolžnost, se je prelevil v zagrizenega aleopata. Ordiniral je pa samo kamilice; komur te niso pomagale, temu je nemudoma kri izpustil! Doktor Vevericinus ni dal nikogar živega pokopati! Kdor je njemu le enkrat zaupal, tega se ni prijala nikoli več nobena kuga. Za majhen denar je bil preskrbljen na vse večne čase. To zlato resnico so morali, dasi neradi, priznati celo najhujši nevoščljivci, ki jih je imel lečnik vse polno na desno in levo, spredaj in zadaj. Zato so se pa njegovi presrečni rojaki tudi po pravici lahko bahali z njim in nekam široko hodili, da prebiva med njimi tako presneto učen duh! Pa že zdaj — ko je bil mož vendar še živ — so se skrivaj srdito pravdali o primernem mu spomeniku od samega santonina in rabarbare, dobro zabeljene s kamilničnim čajem pa marijacejskimi kapljicami.

»Aqua fontis composita!« je klel praktični učenjak danes že na vse zgodaj in strahovito smrčal. Ob tem pa si je natakal preljubega marsalca; zakaj z drugim vinom ne bi si bil po nobeni ceni umazal stanovitnega značaja. — »Ali res nikogar ne bo?«

Ni še dobro izrenčal, že ga je prišla Veveruzina dekla klicat...

»Ješ, ješ! Hitro! Hitro!« je sopihala. »Ješ . . . gospod doktor!«

Doktor Vevericinus je zasmrčal krepkeje in se ježno zadrhl nad razburjeno žensko: »Hitro, hitro! — Pulvis trium diabolorum! — Kaka beseda je to: »hitro«? — O ti nerodna babja logika ti! Kam »hitro«? — Kam, slišiš, kam . . . to je poglavitno, limonada communis! — Vidiš . . . in to mi povej . . . slišiš? — No, ali bo kaj ali ne, ti pasja vijolica!«

»Na Veverenčevi smreki . . . ješ . . . ješ, ješ, ješ!«

»Valde bene . . . Takoj pridem! — Čemu se pa tako grdo kremžiš . . . acetum pestilentiale?«

»Na Veverenčevi smreki . . . ješ . . . sta se naša gospodična Veverela Veveruznova pa še nekdo strupa najedla . . . ješ . . . in umrla . . . ješ, ješ . . . in . . . ješ, ješ, ješ!«

»Brrrrr, bacillula anaesthetica! — Ali mi nisi precej tiho? Strup in smrt pa vse potrebno bom že jaz sam konstatiral! Taceas . . . balsamum Asae foetidae!«

»— in zato so me pa gospa sem poslali, da vas —« je jokala služabnica rahlo v predpasnik in včasih milo pogledala slavnega dedca z neobrisanimi očmi na višnjevi nos.

»Oleum Crotonis! — Mir! — Ustavi se!« je renčal razkačeni učenjak in začel počasi kamilice precejati.

»Ješ . . . saj še« — je poskusila zopet pogovor.

»Silentium! Tiho —! Pilula perpetua!« je zatulil ljuti gospod in pihal kakor devet gadov. Potem pa se je šel tolažiti s kupico marsalca . . .

To ugodno priliko je hotela jezična krščenica seveda takoj praktično porabiti in se nameravala spustiti v daljnji zagovor svojega govorniškega talenta, pozneje pa dodati nekoliko upravičenih pritožb zaradi neznanih latinskih izrazov, ki so se ji zdeli dokaj sumljivi in bržkone takega pomena, da ne bi utegnila neomadeževana čast višje dekle ne le imeti nobenega dobička, ampak celo — izgubo!

»Ješ . . . potemtakem še nas kdo kmalu te stare pravice ne bo imel, da bi se jokal in govoril, kolikor se mu ljubi? A — če pa to ni preveč, prosim, kaj pa je potem še preveč? — To je pa že res od sile! — Tako-le jim bom povedala in jih prijazno pobarala, gospod doktor, zakaj vendar —«

»Brrrrr —! Nič pobarala . . . mikstura gummosa! Povej doma, da se priporočam in da precej pridem! Apage, emplastrum adhaesivum! Slišiš —? Alo, le izkida se — sulfur sulfuricum concentratissimum!«

— Napolnivši štefan precejenih kamilic in izpraznivši bokal marsalca, je odsmrčal doktor Vevericinus naglo na kraj žalosti. Tam se je trlo že vse črno sorodnikov, prijateljev in znancev, ki so se mu umikali spoštljivo na vse strani.

»Festino, festinare, festinavi, festinatum — Hitim, hiteti . . .« je skrivnostno mrmral in kaj sladko pozdravil Vevereline stariše. Trda Veveruza se je silila prav žalostno mežati, da bi zakrila nepopisno nevoljo in pa to jezo — o to jezo, ki jo je na tihem davila, da se ji je izpozabila hči tako grdo! Stari Veveruzen pa je stal prevzetno kraj nje, češ: »Naj bo, kar hoče; saj ne bo zastonj —! Vse bomo plačali! Saj imamo!«

Veleučeni vrač se je sklonil smrčeč in ječeč nad mlado Veverelo, ležečo vstric Veverana pod smreko v travi. In podvizal se je:

»No? M-m-m? — No, no! Puella, puellae . . . slaba je! Vele-rodna gospodična, blagovolite, prosim . . . Vaš jeziček? — M-m-m . . . ne gane se! — Žila? — M-m-m —! Nič? — Nič! M-m-m! — Srce —? M-m-m? Nič? — Nič! Aha! — Diabolus, diaboli! Kaj je? Kaj ni? M-m-m! In kaj ni? In kaj je? No —? Pa zakaj? — In ta-le adolescens, adolescentis tukaj? Oho —! M-m-m! Lej ga, lej ga! A, a, a!«

Tedaj pa je zagledal zdravnik nekaj ostankov strupene zadnje pojedine.

»Quod non!« se je nasmehnil pomilovalno. »Suha teorija! M-m-m! Ergo: agaricus muscarius cyclamenque europaeum! Lep slučaj —! Tinctura amara nesrečne ljubezni pa komplicirana smrt! Izborna . . . Vsled strupa se jima je nervus vagus petkrat prisadil in aorto zavozljal, tako da se je izredila bula in zadrnila vse bližnje vene pa arterije . . . Veveran in Veverela, gospoda moja, sta se torej pravzaprav — od znotraj obesila! Vsled tega sta dobila po metastazi oslovski kašelj in pike na pljučih. Vse to pa je udarilo na možgane! M-m-m!«

In še enkrat ju je pretipal in odvozljaj Veveranu vozal izvirne žalosti na repu . . . Modro je zmajal čelato glavo in učeno odkimal:

»Naka! — Tukaj ne pomagajo nobene kamilice več!«

Da bi se pa tem gotoveje ognil vsaki znanstveni blamaži, je spretni možicelj s svojim pipcem obema mrličema povrh še kri izpustil, kolikor se je dalo . . .

Nato je vzel doktor Vevericinus, specialist za smrt, ročno svoj štefan s precejenim vraštvom, slovesno pogledal naokolo in samozavestno oznanil strmečemu narodu debelo resnico:

»Oba sta fundamentaliter mrtva! Ambobus! Ambabus! Ambobus!«
 Tačas ga zgrabi Veverompež od zadaj za frak: »Oba, doktore?«
 »Oba, oba!« kiča lečnik. »Priporočam se, amice!«
 »Car-r-ramba!«

11.

Oseminštirideset ur pozneje je bil pogreb! —

Vse gorenjske veverice, kar jih je živel tiste dni med Šmarno goro in Triglavom, so prihitele izkazat Veveranu in Vevereli zadnjo čast. Nebrojno je bilo deputacij tudi iz drugih krajev, kjer spoštujejo zvesto ljubezen. Živalca kraj živalce, rep ob repu so stali pogrebci tako tesno drug pri drugem, da ne bi bila mogla pasti na tla nobena cepljena dlaka.

»Caramba!« se je jezil intrigant Veverompež, ki se je ril skozi množico. Hinavec hinavski! Da je spravil zaupnega Veverana pod zemljo, to mu še ni bilo dovolj, ampak hotel je pritirati svojo živinsko zlobo na vrhunec bestialnosti in govoriti Veveranu kot svojemu »najboljšemu prijatelju« nagrobni govor!

Marsikatero brco je bil dobil med rebra in tudi kam drugam, kamor je že priletelo, predno se je mogel postaviti na svoje »govorniško« mesto. Polagoma je ponehalo med zbranim narodom mrmanje in bučanje, podobno grmenju morskega valovja. Zavladala je grobna tihota . . . In odkašljaj si je grešnik Veverompež in pričel:

»O ti preljubi Veveran in prijatelj!

— Tako žalostno se je torej stvar izcimila, da smo te morali izgubiti — izgubiti tebe, ki te je razumelo le tako malo mož našega naroda! Zakaj posvetnega blaga nisi nikoli maral, ampak narobe si hrepenel lačen v jasne višave, kjer se tako naglo zmeša navadnemu filistru. Ti si bil svojega naroda najlepši cvet!

— Veverana ni več . . .

— Ne da bi kaj čakal nagrad, je vzorno stradal in polagoma nastradal okolo tri sto liričnih biserov, ki visoko nadkriljujejo vso našo drugo lirično limonado. Poljubila ga je bila Vila v zibelki . . .

— Ah . . . en sam poljub — pa toliko trpljenja!

— Zdaj pa nastopite, o vi njegovi nasprotniki, vi leposlovni opravičljivci, vi domišljavi potomci pokvekarja Terzita! Podvizajte se in postavite se zaporedoma na rodoljubno glavo in molite svoje narodnjaške kompete za pokoro proti nebu, vi, ki ste merili njegova dela z vsakdanjim vatlom banalne kritike in se silili zatreti njegovo

koncentrirano individualnost! Zdaj mu hočete zavaliti težak kamen na grob; vzdali mu bodete tudi obligatno spominsko ploščo! Pa kaj mu morejo pomagati vsi ti stroški zdaj — lepo vas prosim! Spokorite in poboljšajte se; če ne, pa ne vem, kako bo! — O . . . le pogledajte ga, kako vam plove, prečist genij, v sijajnih višavah, kako sedi brez bolečin na pegazu in vam kaže — fige! Lejte, lejte, kako se vam ironično smeja, junak, nektarja in pa ambrozije sit!

— O ti vzvišeni Veveran! Prekmalu ti je odstrigla nemila Atropos nit življenja deloma s strupenimi gobami, deloma s ciklamnom! Za teboj vzdihuje ves fin de siècle z nami vred . . . Kaj da si nam bil, vemo šele zdaj, ko so utihnile tvoje lirične orglice na vekomaj, oj ti naš ponos, naša dika, oj ti idealni . . . pesnik brez honorarja —! Slava ti! Slava —! Slava —!

Pa tudi Veverelo je hotel zlobni Veverompež hinavsko pohvaliti! Zakaj jezilo ga je, da Veveran ni sam umrl, ampak zavedel tudi bogato dekle s seboj na drugi svet in zmešal račune. Nadaljeval je torej :

— »In kaj naj pa o tebi porečem, o ti prezvesta ljubica Veverela? O — ti zvezda repatica, o — ti biser vseh veveric! O peč razbeljenih občutkov! O slavna ljubica slavnega pesnika! Kako čisto, kako krepko, kako natančno si bila zaljubljena! Bodi ti zemljica lahka, o ideal idealnih idealov! — Mi pa, vrli pogrebci in slavna gospoda, kaj bomo pa mi zdaj-le ukrenili pri ti ugodni priliki? — Vi se jokate? — O le solzite se, le! Vaše vroče solze so najlepši dokaz, da Veveran ni bil zastonj zaljubljen, poctičen, lačen in zavozlan! In zato, slavni ljudje in vrli pogrebci, ga bomo zdravi in veseli posnemali po svojih skromnih močeh in tako sijajno pokazali, kako smo ljubili in častili Veverana pa Veverelo oba pred pogrebom, in kako ju častimo in ljubimo tudi po pogrebu. Večen jima bodi in slaven spomin v srcih našega naroda! — Živio!« —

Uspeh tega govora je bil velikanski! Najstarejše veverice niso pomnile, da bi se bilo kdaj kje najokalo toliko joka in nastokalo toliko stoka, kolikor se ga je ta čudni dan! Veverompča samega se je lotil nekak strah, ko je videl pred sabo toliko proste žalosti! Predno je prav vedel, kaj in kako, ga je že obsula črna množica nevarnih amaterskih fotografov in nastavila svoje stroje vanj . . . Za njimi pa so prišle še mnogo bolj nevarne sentimentalne device; vsaka izmed njih je hotela vsaj par dlak slavnega govornika za spomin! — In tako je prišel Veverompež ves »al Fiesco« ostrižen domov.

Veverana in Veverelo so pokopali sredi gozda skupaj pod tisto usodno smreko. Mlademu pesniku so vdolbli na kamen njegovo veleizvirno labodnico:

Mladezen!
Ljubezen!
Bolezen!
Ciklamen in gobe!
Pa tudi narobe:
Gobe! Ciklamen!
Na zdar! Amen!

Veverelini stariši pa so dali kraj tega postaviti kos granita z lapidarnimi črkami:

Tukaj počiva naša velerodna

✦ V E V E R E L A ✦

gospodična in devica,

umrla po dolgi in mučni ljubezni.

Kmalu potem je zadela Vevereline roditelje strašanska nesreča! Veveruza je bila namreč prenesla vso hčerino doto in jo varno poskrila; zdaj se pa kar ni mogla spomniti, kam jo je bila vtaknila, zlomka vendar —! Od same togote si je jezik odgriznila in prav tiho poginila. To je bilo Veveruznu preveč! Neverjetno razjarjen, si je privezal na tešče hišni ključ za vrat, skočil v mlako sredi jarka in utonil brez testamenta. Pa tudi antipatičnega Veverompeža je dosegla v kratkem leposlovna pravica! Pri belem dnevu, z vedrega neba je padel nanj razbeljen meteor in ga vsega pokril, še predno je mogel slavní grešnik zakleti: »Caramba!«

V te prekrasne slučaje se je pa dr. Vevericinus, specialist za smrt, doma tako hudo zamaknil, da je namesto kupice marsalca izpil kozarec — vode! Hipoma se je zgrudil. Še tisto minuto je bil »fundamentaliter« mrtev . . .

Brez števila balad so kovala nadobudna pevčeta in tudi renomirani pesniki Veveréli in Veveranu na čast in slavo, in med narodom so se jele širiti prečudno sladke pravljičice . . . In še vedno, zlasti pa v uročnih nočeh — tako okolo kresa — se spominjajo sanjava drevesa na pogorskih slemenih gorenjskih božjastno zaljubljene dvojice in pripovedujejo, kako je vzplamtela in ugasnila idealno žalostna visoka ljubezen!

Fata morgana.

Piše Evgen Štefanič.

(Dalje.)

XI.

onec februarja sta prišli Rošerica in Dana z Dunaja domov.

Dana se ni bila v ničemer izpremenila; vrnila se je po mišljenju in vedenju prav taka, kakršna je bila šla z doma. Le njeno lice je bilo nekoliko upadlo, blede vsled napornega življenja in prečutih noči. Navaditi se ni mogla, da bi spala po dnevu, dasi je prečuvala noči, in in to je pustilo svoje sledove v modrih očesnih obročkih in bledih licih.

Doma je našla vse v starem redu; le k farni cerkvi, kakor so ji dekletake takoj povedale, je bil došel nov, mlad, jako živahen kaplan mesto prejšnjega bolehnega, postarnega deficiente.

Ko je prišel prvokrat v Rošerjevo hišo, da se gospodarju po običaju predstavi — Rošer je bil tudi župan — ga je le-ta povabil, naj jih pridno obiskuje; in mladi, družbe željni kaplan je to tudi rad obljubil. Tako sta bila novi kaplan in Rošer že prav dobra prijatelja, ko sta se vrnila Rošerica in Dana.

Vedno mu je Rošer pripovedoval o svoji ženi in Dani, osobito je o le-ti rad mnogo govoril, mu kazal razne njene slike, pravil o njeni — po njegovih mislih — pretirani pobožnosti ter mu tudi povedal o zaroki, ki je bila splavala po vodi. Kaplan je bil torej o vseh razmerah prav dobro poučen, in Rošerjeva soproga in hči sta mu bili o svojem prihodu že kakor stari znanki. —

Drugi dan potem, ko sta se Rošerjevi vrnila, je bila nedelja.

Šli sta k maši ob desetih, ki jo je bral vedno kaplan.

Njena klop je bila prav pred velikim oltarjem, tako da ni mogel Dani uiti radovedni kaplanov pogled. Tudi med mašo, ko se je obračal k ljudstvu, se ji je zdelo, da jo je večkrat pogledal.

Popoldne po blagoslovu je prišel k Rošerjevim ter ostal pri njih do večera. Ko je hotel zvečer oditi, ga je Rošer še ustavil, da je ostal še pri večerji.

Govoril je živo, lahkotno, zroč odkrito vsem v obraz, brez vsakega svetohlinstva. Smejal se je pa tako zvonko in prijetno, da je

bil njegov smeh kar nalezljiv; s smehom pa je postajal njegov do-
brodušni, naivni, gladko obriti obraz še naivnejši.

Razgovarjal se je o vsem; le če se je zasukal pogovor na cer-
kvene in verske reči, je bil oprezen ter ni nič prikrival, da se o teh
predmetih izven cerkve ne pogovarja rad.

Odhajaje je Dani krepko stisnil roko ter dejal glasno:

»Nadejam se, gospica, da bodeva midva še prav dobra pri-
jatelj!« —

Že prvi teden po Rošeričini in Danini vrnitvi je prišel k Ro-
šerjevim tudi Nemec.

Še niso bili od kosila vstali, ko ga je kuharica naznanila.

Ko je vse pozdravil, je rekel, da je moral priti, da pozve, kako
se je damama godilo in ugajalo na Dunaju. Sililo pa da ga je k
temu srce (poudarjal je besedo srce).

Razvil se je pogovor o stolnem mestu, in Dana je pripovedo-
vala nenavadno živahno o svoji teti in o soarejajah, za katere ne bi
dala niti sence ene same domače smreke. Nemec ji je živahno pri-
trjeval ter dostavil, da je življenje na kmetih res najlepše in naj-
ugodnejše, ter da je tudi njegova želja, da bi prišel kdaj za stalno
na kmete!

Rošer je pravil, kako je bil za odsotnosti svoje žene in hčere
sam, ter je šegavo poudarjal, da mu je mladi, živahni kaplan vrlo
nadomestoval njiju družbo.

Ker je bil vedno ponosen na svoje posestvo, osobito na svoj
čarobni gozd, je predlagal, naj bi si ga gost ogledal.

»No, kaj pravite, gospod Nemec, našim smrekam?« je vprašal
veselo Rošer.

»Res, nišem še nikdar videl takih; prekrasne so, in ves gozd
je morda ostanek Adamovega raja,« je laskavo odgovoril Nemec.

Prišli so bili v dolinico, v kateri je napravljaj bistri potoček
slikovit slap. Tu je stopila Dana oprezno po polzki, ozki, strmi stezi,
ki je držala do slapa.

»Kam greš, Dana?« je vprašal Rošer.

»Pila bom,« je odgovorila ona.

»Gospica, evo vam papirnate kupice,« je dejal Nemec, ki je
bil v par korakih pri nji. Pomagal ji je čez ozko brv, lahko in
gorko ji roko stiskaje.

»Jaz pijem kar tako,« je dejala, »ker sem že navajena.

»Saj je vendar pripravnejše, če zajmete s kupico, a mene s tem
osrečite,« je dejal, gledaje jo milo.

Vzela je kupico, zajela ledeno-mrzle vode in pila.

Ko je hotela ostalo vodo v kupici izliti na tla, ji je Nemec naglo vzel kupico iz rok ter izpil ostanek na isti strani, kjer je preje pila ona.

Dana se je delala, kakor da tega ni zapazila, in hotela je molče oditi.

On jo je kakor prej prijel za roko ter jo črez brv in črez ozko stezico spremil zopet v dolino.

Rošer in Rošerica sta se med tem razgovarjala o ribniku, katerega so bili pred kratkim napravili pod slapom, ter o krapih, katere so ondu redili.

Nazaj grede je blizu hiše Nemec omenil, da odide v mesto, Rošer pa ga je po svojem gostoljubnem običaju povabil, naj ostane še pri večerji; on sam da mora za pol ure po opravkih ter da ga za ta čas mora prepustiti svoji ženi in hčeri.

Nemec se je vljudno zahvalil ter stopil z damama zopet v obednico.

Ko je črez nekaj časa odšla tudi Rošerica, sta Dana in Nemec molčala nekoliko trenutkov; potem se je on stresel, kakor da se je za nekaj odločil, ter rekel:

»Vam li smem, gospica, odkrito govoriti?«

»Prosim — meni sploh ugajajo taki ljudje, ki govorijo naravnost in neprikrito.«

»Bodete pa li tudi vi tako odkritosrčni?«

»Odkritosrčnost je, ne vem, ali moja dobra, ali slaba lastnost, ki mi je menda že prirojena,« je odgovorila Dana.

»Ste-li uganili, gospica Dana, čemu sem prišel na Dunaj, in čemu sem začel sem zahajati? — Vi molčite — zato naj vam jaz kot pošten človek in mož razložim že danes vse . . . Ko me je oni nesrečnež pripeljal v vašo bližino, od onega trenutka vas ljubim, kakor more ljubiti človek le enkrat v svojem življenju . . . Odgovorite mi — smem-li upati, da, ako mi zdaj še niste naklonjeni, ker me ne poznate — smem-li se nadejati, da me boste vsaj sčasoma ljubili? . . . Od vašega odgovora je odvisna vsa moja sreča ali nesreča . . .

Ker je ona zardela, se mu je to zdelo dobro znamenje; prijel jo je za obe roki in ju stisnil. Krepko mu jih je ona odtegnila, vstala in rekla odločno:

»Ako ste jeli radi mene zahajati k nam — rekli ste, naj govorim odkrito — ako zahajate radi mene, vam ni več treba priti.

V svesti sem si, da me ne ljubite, kakor vas ne ljubim jaz, in kakor sem si v svesti, da vas ne bi nikdar ljubila. Ako pridete kot gost k mojemu očetu in sté njemu ljubi, bodele tudi meni dobro došli — zaradi mene pa ne napravite več ni koraka.«

»Vi govorite, gospica, tako, ker vas je enkrat nekdo varal — toda on vas ni bil vreden — zato ne smete še vseh moških po njem soditi; dajte mi vsaj nado, da smem upati« . . .

»Nikoli! . . . Ne govorite mi več o tem — sicer vas takoj zapustim. — Naivna sem res, toda tako nespametna vendar ne, da ne bi vedela, zakaj ste se lotili baš mene — ko veste, da sem komaj z drugim — vašim dobrim prijateljem — pretrgala vez . . . Toda ne govoriva več o ti stvari — prepovedujem si odločno, da bi me še nadlegovali z enakimi stvarmi!« . . .

»Razumem, da govori iz vas užaljeni dekliški ponos; zato pa ne opustim nade, da bodele sčasoma drugače govorili,« je rekel Nemec, prisiljeno se smehljaje.

»Če bi drugače govorila, bi govorila s kom drugim — toda z vami nikdar ne, ker se mi smilita preveč vaša zapuščena ljubica in nedolžni vajin otročiček« . . .

Nemec se je kratko, prisiljeno zasmeljal, da so se mu zasvetili beli krasni zobje, ter dejal:

»Oho — zanimali ste se vendar zame, da ste pozvedovali o moji prvi mladosti in mojih pregrehah« . . .

Ona pa ga je le zaničljivo pogledala, in ker je videla, da je nihče noče rešiti, ne oče, ne mati, iz mučnega položaja, je pozvonila ter dekli, ki je vstopila, ukazala, naj prižge luč.

»Gospod prosijo, da pripravite šah,« je dejala dekla; »pridejo takoj in bodo igrali z gospodom.«

»In kje je gospa?« je vprašala Dana mlado deklo.

»Pripeljali so iz mesta voz blaga za štacuno, in gospa so poleg.« —

Črez par minut je prišel Rošer ter sedel z Nemcem k šahu, Dana je pa vzela le radi lepšega ročno delce, delala pa ni.

Na večerjo je prišel tudi kaplan. Pogovor je bil živahen, Nemec ljubezniv in do Dane dvorljiv kakor vedno, da ni nihče mogel niti slutiti, da bi se bilo med njim in Dano pripetilo kaj posebnega . . .

»Mi pa ostanemo, kakor smo b'li« — je pripel drugi dan Nemec v posebno sobo »pri Lizi« ter udaril ondu sedečega Periča skoraj prekrempo po rami; le-ta pač ni slutil, da se je zadnji čas tako zanimal njegov »prijatelj« za bivšo njegovo zaročenko.

XII.

Mladi kaplan Zorko Dolenc je prišel k Rošerjevim malone vsaki dan. Kadar nista imeli dami drugod posebnega opravila, so bili vsi skupaj v obednici ali ob lepem vremenu na vrtu ter se razgovarjali, da je bilo Dani prav prijetno. Če pa ni bilo dam zraven, sta igrala Rošer in kaplan šah ter se tako uglobila v igro, da sta se vsakokrat začudila, ko sta pogledala na uro; tako naglo jima je mineval čas. —

Prišla je pomlad in z njo delo na polju in v vinogradih. Rošer je moral sedaj sem, sedaj tja k delavcem, in Rošerica je imela obilo posla z družino, z gospodinjstvom in s prodajalnico. Dane pa, ki je druga leta vedno tako rada pomagala pri vsakem delu, se je lotila to pomlad nekaka mehkužnost, neka sanjavost in včasih celo nekaka ne baš neprijetna oslabeledost. Čestokrat je sedela po dolge ure, sanjajoč ali brezmiselno zroč predse. Včasih sta s kaplanom spremila Rošerja v vinograd ali na polje, in tedaj je bila Dana živa, neobičajno živa. Iskala sta cvetic, ugibala njih imena, si jih poklanjala drug drugemu, jih shranjevala, se pogledovala in zardevala. Poslušala sta slavčevo petje, škrjančevo žvrgolenje, čebeličino šumenje, a včasih sta mahoma vzdihnila oba hkrati, potem se pa glasno zasmejala.

Včasih pa sta sama sedela v utici, kjer je krog vitkih palic divja trta šele poganjala nežno, svetlo-zeleno listje, ter sta se razgovarjala, da jima je mineval čas po bliskovo. —

Vsako jutro je zahajala Dana k maši kakor prej, a sedaj ni mogla biti več tako iskreno pobožna in slutila je, da moti malo tudi njega s svojo prisotnostjo.

Prišli so lepi meseci: april, maj, junij ter prinesli lepih, solnčnih dni, pisanih trat in žgolečih ptic.

Še nikdar v življenju se ni zdela Dani priroda tako krasna in tako vabljiva; zanimala se je za vsako drevo, za vsak grm, za vsako cvetico. Druga leta je sedela najrajša doma, in oče jo je moral prositi, da se je peljala z njim v vinograd ali na daljnje polje, letos pa se mu je vsakokrat sama ponujala. Kaplan, ki je bil tudi ljubitelj prirode in dober pešec, je Dano in Rošerja čestokrat srečal, prisedel k njima na voz, in Dani se je zdelo tedaj življenje tako lepo, tako nepopisno-lepo! . . .

Pozabila je vse; celo na gosta in strastna Olgina pisma je odgovarjala le kratko ali nič in tudi v mesto se je vozila le redko ter obiskala le v naglici Zdenko ali gospo Elzo Vronsko; mudilo se ji

je vedno le domov. Prejšnja leta je vabila Zdenko večkrat k sebi, a letos je bila najrajša sama.

Ugajali so ji posebno večeri. Čestokrat so sedeli vsi trije s kaplanom dolgo v noč v uti na vrtu; včasih sta ostala tudi sama in sta bila srečna, dasi sta morda le molčala, dasi si nista niti segala v roke. Njo je osrečevala le njegova bližina ter ji vlivala v srce in dušo neko blaženost, katere doslej ni poznala.

Včasih jo je mladi kaplan posebno razveselil, ko ji je odkrito in pred stariši z najnedolžnejšim glasom pravil, kako jo je videl v cerkvi, kako je bila baje raztresena, ali kako se je med pridigo pogovarjala. Ljudje se niso čudili, ko so videvali kaplana vedno z Rošerjevimi, saj so tudi drugi »gospodje« zahajali v Rošerjevo hišo; da je pa ta bolj pogosto zahajal, so pripisovali njegovim mladim letom in njegovi živahnosti.

Rošer in Rošerica sta Danino izpremembo stavila na rovaš nje bivanja v stolnem mestu ter se niti mislila nista, da bi ta izprememba utegnila biti zasluga koga drugega.

Periča ji nista nikdar niti omenila; a ko bi ga ji tudi bila, nji bi ne bilo nič zato, govorila bi bila o njem lahko in popolnoma brez zadrege, kakor se govori o kateremsibodi navadnem znancu.

Slišala je v mestu o njem, da živi veselo, da se ji je tu ali tam smejal ter jo opravljal, govoreč o nji le izmišljene reči; a vse to je ni dirnilo nimalo, kakor da se ne bi čisto nič nje tikalo. Poslušala je mirno, zmajevala z ramama, a ko je le mogla, je hitela iz mesta domov.

Kadar ni bilo kaplana k njim, sta se gotovo zunaj srečala, ne slučajno, ampak po nekaki slutnji, ugibajoč po besedah, ki sta si jih govorila drug drugemu ob vsakem slovesu.

Ona je skoro vedno zvečer pripovedovala, kaj bode morala delati jutri, kam bode morala iti. Ko je drugega dne izvrševala natančno oni načrt ter šla, kamor je bila povedala, da pojde, ga je že gotovo tam dobila, ali je pa prišel skoro za njo . . .

Tako so jima minevali v blaženi brezskrbnosti veseli dnevi, kakršnih ni imel nobeden njiju doslej v svojem življenju.

Govorila si nista nikoli naravnost o medsebojni naklonjenosti — čemu? Ona je čitala v njegovih očeh več, nego-li ji je on mogel povedati z besedami; vsaki stisk njegove roke ji je segel do srca, a iz raznih besed in stavkov sta vedela drug o drugem, kako opazujeta in kako se zanimata drug za drugega, in kako sta si iskreno vdana.

Kadar je Dana premišljevala to razmerje, si je včasih želela, da bi ji on izrecno rekel: ljubim te! Toda hitro je zapodila te misli in si dejala: ne, ne — boljše je tako! . . .

To medsebojno srčno-idealno vez, katere nista zapazila niti roditelja, dasi sta se z Dano včasih šalila o »njenem ljubčku« — to vez pa so zapazile druge bistre, nepoklicane in zavidne oči.

Župnikova kuharica, katere jezika se je bal ves okraj, je skoro ugenila, zakaj zahaja kaplan vsaki dan k Rošerjevim, zakaj se tu in tam srečuje z Rošerjevimi; njena slabost je videla celo še dalje — stvari, katerih ni bilo.

Namignila je bila o ti stvari že parkrat gospodu župniku, toda ker ta spričo svoje dobrovoljnosti ni hotel razumeti njenih rahlih migljajev, mu je vse naravnost povedala ter pri tem pošteno pretiravala.

Župnik, ki mu je bil nad vse ljub in drag mir, se ji je toliko vdal, da je stvar kaplanu le od daleč in nežno omenil, češ, da nekaj govore ljudje, dasi je prepričan, da je ta govorica neutemeljena.

Kaplana je ta nepričakovani namigljaj silno užalil. Občevanje z Dano, tako idealno in poetično tako vzvišeno, pa je že v spotiko hudobnim jezikom!

Par dni ni šel k Rošerjevim, niti jih ni srečaval na poti, ker se je ves čas le doma držal.

Dani je to neizrečeno hudo delo. Sto misli in pomislekov ji je vstajalo in rojilo po glavi: Kaj mu je? Kaj ga je užalilo? Zakaj ga ni? . . . Sto in sto načrtov je že zavrgla, kako bi mu sporočila, kako mu povedala, da ji je hudo, ker ga ni nič k njim.

V nedeljo zvečer pa, ko so bili Rošerjevi baš pri večerji in so ravno govorili o njem ter se je Rošer pošalil, češ, da ima gospod kaplan morda »hausarrest«, tedaj je tenkoslušna Dana mahoma začula kaplanov glas v prednji sobi. V tistem hipu ji je prešla vsa slast do pričete večerje.

»Prav sedaj smo rekli, da ste gotovo v »domačem zaporu«, je rekel smeje se Rošer, kateremu se niti sanjalo ni, da je izgovoril resnico.

Kaplan je z dolgim, otožnim pogledom pogledal Dano, katera mu je odgovorila s prav takim dolgim pogledom, ki mu je govoril: Kako mi je bilo hudo! —

»Uganili ste, gospod Rošer — bil sem res v zaporu; zlobni ljudje nam zavidajo, da se razumemo in zabavamo tako dobro, pa nas opravljajo ter nam podlosti podtikajo!«

Dana je široko odprla oči, in ta vest se ji je zdela tako grozna, da je svoji jezi dala duška z ostro obsodbo takih podlih jezikov, podlih duš.

Njima obema se je videla ta kleveta grozovita okrutnost, ker se jima je zdelo, da so jima ti jeziki podrli vso srečo, ju razločili za vedno; namesto dosedanje tihe sreče jima je zijala nasproti obupna praznота.

Rošer in Rošerica sta se srčno smejala njiju razburjenosti ter dejala, da pač ni vredno, da bi se o tem še govorilo.

»In vendar« — je rekel otožno kaplan — »se bomo videvali od zdaj redkeje, gotovo redkeje!«

»Ne veste-li, kdo je to stvar raznesel?« je vprašala Rošerica.

»Kdo jo je raznesel?« je dejal Rošer. »Saj veš — iz farovža je prišla kakor vselej.«

»Da, od tam, odkoder je najbolj nevarno,« je dejal zlovoljno kaplan . . .

Ko je Zorko Dolenc odšel, je šla Dana hitro v svojo sobo, vzela papirja in pisala njemu — kaplanu.

Jezila se je nad podlostjo tega sveta, ki oskrunja njiju idealno občevanje; a vmes mu je vendar pisala, da si ne more kaj, da mu ne bi povedala, kako je trpela te dni, ko ga ni videla; vdana da mu je, kakor ni bila še nikoli nobenemu človeku, a ona da je trdno uverjena, da to ni greh . . .

Ko je zvršila to precej dolgo pismo, je dolgo časa pisala zopet Olgi.

Popisala ji je v obširnem pismu vso stvar od začetka do tistega dne, ko so naredili, kakor je za gotovo mislila, zlobni jeziki konec njeni sreči . . . »Bila sem tako vesela, zadovoljna in srečna, da sem pozabila ves svet in si nisem želela ničesar drugega. Ti me ne bi bila niti spoznala, ko bi bila prišla v tem času k nam; in vendar sem uverjena, da je le simpatija, prijateljstvo ali bratovska ljubezen, ki naju veže« . . . Tako je pisala Olgi med drugim.

Popisala ji je vse podrobnosti, odkrila v svojem pismu mnogo več; nego je mislila sama, tako da Olgi ni bilo težko spoznati, da Dana ljubi srčno in globoko ter resnično, kakor ni še ljubila nikoli poprej.

Ko je tako dala duška svojemu čuvstvu, je bila mirnejša; legla je spat in takoj zaspala trdno ter se zbudila, ko je bilo solnce že visoko. —

Drugi dan, ko so bili Rošerjevi proti večeru na vrtu, je šel kaplan mimo. Rošer je stopil naglo za njim na cesto, ga prijel pod pazduho ter ga peljal na vrt, dasi se je on nekoliko branil.

Sedeli pa so na vrtu le malo časa, ker se je iz daljine grom oglašal in so že začele padati debele kaplje. Stemnilo se je bilo skoraj popolnoma.

Rošerica je hitro bežala k deklam povpraševati, ali so že pospravile vse perilo. Rošer je hitel v hlev pogledat k živini, a Dana je naglo rekla kaplanu:

»Pojdite hitro z menoj!«

Stopila sta v obednico. Ona je hitro vzela iz žepa pismo z napisom ter ga vprašala:

»Poznate-li to pisavo?«

»Poznam,« je dejal on, a njiju oči so se utopile v dolgem, izrazitem, otožno-milem pogledu. Prijel jo je lahno okoli pasu ter položil svoje lice na njene mehke svilnate lase.

Ona je zaprla oči ter dihala nekaj trenutkov hitreje v neki nepopisni blaženosti.

Prehitro sta ju zdramila roditelja, ki sta vstopila.

Ko je prišel kaplan domov, je hitro prečital pismo, vzel ličen listek, na katerem je bilo z atlasom vezeno majhno rdeče srce, ter napisal spodaj:

»Pusti strah in moja bodi!

V dar srce ti podelim.

Narodna.«

Del je ta listek v zavitek in ga spravil v žep. —

Nekaj dni pozneje sta zopet sedela sama v gosto zarasteni utici. Molčala sta oba.

»Dana!« je zaklical na videz šegavo, pa vendar mehko kaplan.

»Kaj je?« je vprašala ona.

»Nič — rad vas imam« . . .

»Res? Koliko?«

»Jako, jako rad, iz vsega srca rad!«

Molčala sta zopet.

»Poljubite me, Dana, samo enkrat,« je prosil on tiho, nežno.

»Ne smem,« je hotela reči ona, toda ni utegnila, ker je prej čutila njegove ustnice na svojih.

Vstala sta molče in naglo ter stopila v hišo. —

Nekaj časa se je kaplan zopet nekoliko ogibal Rošerjevih; kmalu pa je pozabil župnikov migljaj, in ker se ni več govorilo, je zopet zahajal k Rošerjevim kakor prej.

Z Dano sta bila srečna; uživala sta vso srečo idealne platonske ljubezni. Nista si je odkrivala z besedami, a oba sta bila istih misli, da je v tem vrhunec ljubezni . . .

Prijateljica Olga pa se je med tem silno zanimala za to razmerje, katerega ji Dana v pismih ni odkrila popolnoma; zategadelj je prišla k Rošerjevim mnogo prej nego navadno.

Že prvi večer je izpravila s svojo premetenostjo iz Dane popolno izpoved, se čudila in jo vprašala:

»Ali ni to greh?«

»Jaz sem mu tudi že večkrat rekla, da je to greh; toda on me je zavrnil, da srčna ljubezen ni greh, kajti »ljubezen je bila, ljubezen še bo . . .«

»In tvoja vest ti ne očita ničesar?«

»Ničesar — mirna sem in srečna ter ne smem niti misliti, kaj bi bilo z menoj, ako ga ne bi več smela videti.«

»Vedno ne ostane tu, to veš,« je dejala Olga.

»Vem, pa nočem misliti o tem.« —

Sedaj sta imela še lepše dneve, ker sta se mogla češče videti, ker je bila vedno Olga poleg. Napravljali so daljnje izlete, čitali v gozdu ob slapu, se izprehajali o mraku po dišečem polju in se igrali ob potoku, metaje kamenčke vanj kakor otroci . . .

Ko so nekega dne sedeli ob slapu, je pripovedovala Olga — kakor da se je slučajno prav tisti hip domislila tega — kako je neki semenišnik že klečal pred oltarjem, da bi dobil zadnji blagoslov ter bil posvečen v duhovnika, ko priteče v kapelico dekle in zavpije: »Franc, moj Franc!« Naglo je on vstal, zamrmral nekaj osuplim duhovnikom ter hitel z njo iz cerkve . . . »Ali je možno kaj takega?«

»Lehko se zgodi kaj takega, zakaj ne?« je dejal kaplan.

»In vi bi bili vstali, ko bi bila prišla v onem trenutku Dana?«

»Da, vstal bi bil,« je rekel kratko in odločno kaplan.

Dana je zardela v blaženi sreči, nad katero so se že zbirali črni, pogubonosni oblaki.

XIII.

Bilo je že pozno poletje; okrajni zdravnik je bil odšel že pred poldrugim mesecem, a Rodiča še vedno ni bilo. V Rošerjevi rodbini so o njem čestokrat govorili. Dana ga je bila že skoro pozabila, kakor je pozabila, da je Olgi o njem pisala kdaj oduševljeno pismo.

Ko se je bila razdrla njena zaroka s Peričem, ko ga je bila kar hipoma izrvala iz svojega srca brez najmanjše boli, da, celo s preziranjem in zaničevanjem, ji je ostalo prazno, silno prazno, željno

ljubezni, a boječe. Peričeva prevara ji je v marsičem odprla oči, in odslej je vedela bolje ceniti sebe in druge.

Ko bi bil mesto Nemca, katerega ni mogla trpeti, že zato ne, ker ga ji je privedel Perič — ko bi bil mesto njega prišel kdo drug, ki bi ji bil ugajal, ki bi bil količkaj podoben idealu, kakršnega si je bila ona ustvarila o možu, ki bi jo ljubil tako, kakor si je ona mislila ljubezen — ko bi se ji bil razodel Rodič, ki ji je bil tako simpatičen takrat na Dunaju, se bolj zanimal zanjo, ji zatrdil, da jo ljubi — oprijela bi se ga bila že tedaj z vso svojo dušo.

Dovolj bi bilo tačas le nekoliko besed, in uvidela bi bila, da je Rodič pravo nasprotje Periču. Navdušena zanj, je pisala tedaj Olgi, in par dni ali morda celo ves teden je sanjala o njem. Toda on ni prišel več, videla ga ni več potem, in srce ji je postalo zopet prazno, silno prazno; lotila se je je otožnost, kateri ni našla utehe niti v molitvi, kakor nekdej.

Tako sanjajoč, tako želeč ljubezni, je bila prišla domov, kjer je na njeno sanjavo dušo in na njeno otožnost še mogočnejše vplivala prekrasna narava. In ko je našla moža po svojem srcu, ki je čutil in mislil kakor ona, ki je bil sanjav kakor ona, s katerim ni bilo niti treba govoriti, da sta se razumela, s katerim sta menjavala pomladanske cvetice, občudovala krasno naravo — tedaj se ji je zdelo, da ji pravi neki glas: priti je moralo tako! Kaj ji je bilo mari, da ljubi brez upanja! Kaj se je brigala za jutrišnji dan, ko je danes sijalo solnce tako lepo!

— Tako naglo — mislila si je včasih Olga — tako naglo se je zopet segrela. Olga ni vedela, da je bilo Danino ranjeno srce pripravljeno bolj nego kdaj prej za ljubezen. Olga, ki je bila Dani iz srca vdana in je bila zaljubljenca zvesta spremljevalka, je vendar videla malo dalje nego Dana sama; videla je Danino bodočnost ter si mislila: »Kaj potem, ako se dekle segreje preveč, kaj bode z njo, ako on odide — in da odide in morda celo prav kmalu, to je gotovo — kaj stori potem silno zaljubljena Dana?« . . .

Dana ni o tem ničesar hotela slišati, ako ji je račila Olga govoriti. —

Nekdej je vprašala Dano prav zaupno, ali se ni izpovedala, odkar občuje s kaplanom, in kaj da ji je rekel izpovednik.

»Seveda se je malo jezil,« je rekla Dana, »toda zatrjevala sem mu, da je najina ljubezen tako idealna, tako vzvišena in brez vsake materijalistične misli! Izpovednik pa ni hotel slišati teh izgovorov ter

je rekel, da je tudi tako greh . . . Kaj hočem? Drugače ne morem — zato pa zahajam sedaj le redko k izpovedi.« —

Neko popoldne 'sta šli ona in Olga po poti, ki se zavije za cerkvijo na polje potem pa navzgor okoli nizkega, prijetnega zele-nega griča.

Hodili sta počasi, držeč se za roko. Olga je pripovedovala Dani o raznem slovenskem berilu, ker je hotela, da bi se Dana vendar lotila domače slovenske literature, o kateri je vedela le malo ali celo nič.

Šli sta okrog griča navzgor, ko jima pade debel, zelen divji kostanj pred noge. Ozrli sta se okrog, pogledali na grič, a videli nista nikogar. Naredili sta par korakov, in čof! jima pade zopet debel kostanj pred noge; za par korakov je padel tretji, četrti, a videli še vedno nista nikogar.

»Kak deček je skrit za gričem! Le čakaj!« je dejala Olga ter tekla do ovinka, odkoder se je videlo na drugo stran griča.

»Le čakaj, ti poredni paglavec!« je kričala na ovinku.

Zvonek, prijeten smeh se ji je odzval, in kaplan, ki je bil sključen za gričem, se je vzravnal pokoncu.

Dani se je zdelo to nekaj tako lepega, nedolžnega, duhovitega in smešnega, da se je še dolgo, dolgo smejala.

»Ko ne bi bili davi rekli, da pojdete v mesto, bi si bila takoj mislila, da ste vi,« je rekla Olga; »tako pa se nama niti sanjalo ni, da vas srečava.«

»Pa kako oprezno so padali kostanji!« je rekla Dana; »vedno tako lepo pred naju.«

Kaplan se jima je pridružil, in počasi hodeč, ne da bi bili vedeli kdaj, so prišli po dolgem ovinku s polja na cesto ter se obrnili po glavni cesti nazaj proti domu.

Ko so bili že skoro blizu vasi, jih doteče voz. Stopili so na stran ter se ustavili, radovedni, kdo se neki pod noč vozi v vas. Na vozu je sedel zdravnik Rodič s svojo materjo.

Ugledavši Dano, se je Rodič naglo odkril, ona je pa odgovorila na kaplanov vprašujoči pogled, da je to novi zdravnik, doktor Rodič.

»Ah!« je dejala Olga, ki je bila nekoliko kratkovidna; »res, to je bil doktor Rodič?«

»Da! Menda se pelje šele na oglede,« je odgovorila Dana; potem so se pa zopet pogovarjali in se niso dalje menili za novo-došlega zdravnika.

XIV.

Olga Nedeljkovičeva je bila poleg treh bratov edina še živa hči bogatega rentjerja. Svoj dom so imeli Nedeljkoviči tam doli v prijaznem trgovskem mestu ob morju. Stari Nedeljkovič se ni genil z doma celo leto, zato sta pa najstarejši in najmlajši sin potovala vsako leto gotovo po pet ali šest mesecev. Olgi, ki je tudi rada in mnogo potovala, je bilo treba le namigniti, da jo je spremljal ta ali oni brat.

Kamor je prišla, je imela dovolj znancev in prijateljev, in povsod so jo imeli radi, ker je vsled veselega temperamenta in svoje živahnosti oživljala vsako družbo.

»Kje je kak kraj, da ne bi imeli vi znancev?« so jo vpraševali često tu in tam.

»V Ameriki morda ne, a še tam nisem gotova, da ne bi nalleta na znan obraz,« je Olga veselo odgovarjala.

Zato je pa bila njih hiša prava gostilnica, in nikoli ni nedostojalo pri njih gostov, kadar je bila ona doma.

Bratje so jo kar oboževali, osobito ona dva, ki sta bila doma. Srednji se je oženil, ko je bil dalje časa kot nadporočnik v tujini. Pazila je pa tudi nanju tako, kakor kaka mati — matere itak že davno niso imeli — ter je skrbela za njiju duševno zabavo, kakor za telesne ugodnosti.

»Kje najdem tako ženo, kakor si ti?« je zdihoval včasih starejši brat, kadar je pregledovala, predno je odhajal od hiše, ali je na njem vse v redu, ali kadar mu je pritrjevala gumb, ki je skoraj odpadel.

Dasi nista mislila na ženitev, se brata Olgina nikakor nista ogibala ženske družbe, zabav, plesov in mnogobrojnih Olginih prijateljic in znank, izmed katerih je mnoga nastavljala vse svoje čare, da bi se ujel kateri izmed obeh bogatih Nedeljkovičev — toda žal, da je bilo vse zaman.

O Olgi se je pripovedovalo, da je odbila toliko in tako raznovrstnih partij zato, ker so bile tri njene omožene sestre umrle kmalu po poroki.

Ona sama je pa pripovedovala svojim prijateljicam, da se zato ni omožila, ker doslej ni našla moža, ki bi bil napravil nanjo poseben vtisk, da bi bila zanj čutila kaj tacega, kar se imenuje ljubezen. Zaljubljevala se je le v lepe ženske, ki so ji kar razkosavale srce, kakor je pravila sama.

Mnogo njenih mlajših znank se je že bilo pomohilo, in vse te so že imele zakonske večje ali manjše križe na rami.

»Hvala Bogu, da smo stare device!« je često šaljivo vzklikala Olga, »da se nam brez teh križev in teh težav godi tako dobro!« —

Prepotovala je bila vso Avstrijo, Italijo, Švico ter prekoračila tudi rusko mejo.

Med velikim številom bližnjih in daljnjih sorodnikov je bilo tudi mnogo revnih, katerim je vedno pomagala, a le-ti so bili navzlic vsem podporam vedno na njenih vratih.

Okoli takih bogatinov se radi zbirajo sorodniki, ki rasto kar iz tal ter se sklicujejo celo na kakega daljnjega pradedu ali prastrica.

Ob petkih pa se je vila kar cela procesija mestnih revežev do Olginega stanovanja; in vsem tem ni le dajala miloščine, ampak vsakemu tudi še dobro, prijazno besedo.

Kadar se je jeseni odpeljala od Rošerjevih proti domu, se je vselej ustavila med drugim tudi v malem mestecu, kjer je bival mož njene najljubše sestre. Starejši brat jo je že vselej tamkaj pričakoval, in oba sta ostala nekaj dni pri vsaku. —

Ko je bila ostala neki večer sama v budoarčku svoje pokojne sestre ter je baš pregledovala toliko malih, nežnih, ljubkih stvari, s katerimi je njena rajna ljuba sestra napolnila oni mali prostorček, je vstopila, rahlo potrkvši, svakova kuharica.

Na Olgino vprašanje, česa da želi, ni bila odgovorila takoj. Poigravala se je s belim predpasnikom ter ogledovala mali pliševi vezeni okvirček, katerega je Olga baš držala v rokah.

»Oh, vse to je naredila naša ljuba gospa,« je dejala kuharica, ki je bila v hiši, ko je še živela pokojna Olgina sestra; »meni se vsakokrat stori tako milo, ko vidim te njene stvarce!«

Olga je vedela, da ni prišla kuharica k nji radi tega; zato jo je vprašala še enkrat:

»No, kaj je novega?«

»Dosti revščine je na svetu, gosposlična« ... je rekla kuharica.

»No, vam menda ni sile, ka-li?«

»Ne, ne, hvala Bogu! — Toda kadar vidim, da trpe drugi, me boli — resnično, da me boli srce!«

»Že vidim, da ste prišli prosit za katerega, ki trpi; povejte!«

»Tu-le pri tistih ljudeh, pri naših sosedih si je najelo neko ubogo, zapeljano dekle majhno sobico. Pravili so mi, kako je revna, kako hrano ima, in kako težko plačuje tisto luknjo, v kateri živi s svojim otrokom. Ponosna je pa tako, da ne vzame od nikogar ničesar; zato pa dela tem raje, in kar srečna je, če ji kdo prinese

mного dela. Mislila sem, da imate vi kaj šivanja ali vezenja, katero bi dali ti ubožici — ne pa kateri drugi.«

»Kdo pa je to?« je vprašala Olga, postavlja je okvir na prejšnje mesto.

»Pošteno dekle je bilo iz pristne rodbine. Zapeljal jo je neki uradnik — neki Nemec, katerega ni več tu . . . V družini ni mogla prebiti; oče jo je klet in preganjal, mati je vedno jokala — in tako je pribežala sem, kjer dela noč in dan, da preskrbi sebe in otroka.«

»Kaj je bil tisti Nemec po jeziku? Ali pa se je klical za Nemca?« je vprašala Olga, kateri se je takoj dvignila neka slutnja.

»Piše se za Nemca in na pošti je bil uradnik. — Oh, saj sem ga često videla, ker je pošta tam-le prav pred nosom.« —

»Dobro!« je dejala Olga. »Jutri pojdem nakupit perila, katero ji sama ponesem, da mi zašije in vveze imenski črki.«

Ko je drugega dne stopila Olga v ono sobico z velikim zavitkom na roki, je šivala mlada nezakonska mati pri oknu; poleg nje v zibelki je pa iztezalo nožice in ročice malo dete ter se pogovarjalo samo s seboj v nerazumnem otroškem jeziku.

Olga je naročila, kar je bilo treba, potem pa se je nagnila k detetu, mu nežno govorila; a dete jo je gledalo najprej plašno, potem smehljajoč v lice, a Olgi se je dozdevalo, da so bile poteze malega obrazčka popolnoma Nemčeve poteze. To naključje je na njeno dobro srce prav globoko vplivalo, in še tisti dan je pisala Dani o čudnem slučaju, ki je tako sijajno potrdil nezavestni instinkt, s katerim je Dana zavrgla Nemca.

(Dalje prihodnjič.)

Na tujem v temni sobi.

Ne kličeš me, ljubica?

Ne kličeš me? — Nisi zrahljala

Z rožnimi prsti blazine

Za mojo trudno glavo?

»Ivo, Ivo, moj ljubljani Ivo . . .«

Po zraku zveni tvoj jasni glas,

In duša mi joče, trepeče,

Oh, kje si, kje si, ljubica . . .

Ne vidim te — le črne, zamazane

Črte mi slika duša v neskončnosti,

Le temne poteze . . . in v njih

Gore kot solnce tvoje oči . . .

Ivo Brežnik.

Kotanjska elita.

Spisal Premec.

(Dalje.)

XIII.

isto popoldne se ni hotela Matilda udeležiti izleta v Lavrico, katerega so namerjali napraviti, rekoč, da jo boli glava. Izleta torej niso napravili.

Gospe sta odšli v sobi, a Traven in Čopič, ki je bil celo to popoldne prost, sta šla v kavarno in odtod na izprehod na Rožnik. Ko sta se proti večeru vrnila, je bila videti Matilda čila in vesela in pri večerji je bila celo jako zgovorna.

Profesor Čopič je tedaj nasvetoval, naj ta večer gredo skupno na kapljico izvrstnega rofoška, ki ga toči v kolodvorskih ulicah znani gostilničar. Tako se jim ponudi prilika, da spoznajo tudi življenje po manjših gostilnicah.

Bili so zadovoljni.

Ko stopijo okoli desete ure v prvo gostilniško sobo, že slišijo iz sosednje glasno govorjenje. Videti je bilo, da je zbrana v nji večja družba.

Traven pristopi in pogleda skozi napol odprta vrata. Takoj pa se obrne k svojcem in pravi:

»Ah, tukaj so naši mladi znanci opoldanski! Toda niso sami, še cela vrsta drugih se jim je pridružila. — Pri drugi mizi so pa trije meni neznani gospodje, ki »dominajo«. Pustimo jih in ne kvarimo jim medsebojne neprisiljene zabave s svojo navzočnostjo! Sedimo sem-le k ti mizi!«

In sedli so za okroglo mizo v prvi sobi.

Ker ni bilo v ti sobi nič drugih gostov, a so oni trije »dominariji« v sosednji sobi bili tako zamaknjeni v svojo igro, da so pozabili govoriti, se je torej slišala razločno vsaka beseda glasne družbe k Travnovi mizi.

»Gospoda!« je govoril vprav debel glas. »Kar sem rekel, pri tem ostanem! Nobena ni vredna, da bi se zanjo žrtvoval! — Tako je! — Torej pijmo!«

»Tako je!« se je odzvalo takoj nekaj glasov, in zažvenketale so kupice.

»Jaz pa pravim, da ni tako! Vse niso enake!« je ugovarjal nekdo.

»Dokazov!« zavpije družba.

Oni je omolknil za nekoliko časa, kakor da bi nekaj razmišljal, a potem je dejal nekoliko manj samosvestno:

»Kaj hočete z dokazi? Jaz jih nimam, a moja Ljudmila, vem, da ni taka!«

»Jej, jej, kako si še vedno nedolžen, Ivanček,« odvrne takoj drugi, in vsa družba prasne v hrupen krohot.

»Toda ko nimam jaz dokazov za svojo trditev, pa podprite z njimi vi svojo,« je ugovarjal Ivanček.

»Dobro, dobro! Tako je!«

»Torej kdo začni?«

»Predlagam, da se pozovejo v to trije najstarejši in najizkušenejši gospodje!« govori prvi debeli glas.

»Torej?«

»Torej — Peter Voščenina, Andrej Suhor in Makso Lovrin!«

»Dobro, dobro! Živeli!«

»Eks!«

In zopet so trčili.

»Kdo naj začne? — Predlagam Petra!«

»Dobro torej,« odgovori Peter. »Toda, predno začnem, prosim, da se pripravite!«

Nekateri so se zasmijali, Peter pa si je menda zopet počasi natakal kupico, kajti slišati je bilo, kako je padala kaplja za kapljo nizdolu. Nato se je odkašljal ter dejal:

»Oh, ta večna žeja!«

In takoj je bila čaša zopet prazna.

»No, zdaj pa začnem! — Vsi me poznate, da sem nasproti ženskam trdega, neusmiljenega srca. Toda, žalost božja, nekda sem jo pa vendar izkupil! Na Dunaju, veste, sem stanoval nekaj časa v Ungarici na Kostanjevici; hišno številko sem že pozabil. V drugem nadstropju sem imel majhen kabinet z edinim oknom na dvorišče. A iz tega okna se je videlo na nasprotni strani prav tako okno, katero je bilo pa vedno zagrajeno s temnim, neprozornim zastorom. Toda kadar je bilo okno odprto, se je čestokrat razlegal skozi ta zastor do mene zvonek dekliški smeh, in po tem smehu sem slutil, da mora biti ona, ki tam prebiva, mlada in krasna. In pa kako se ji mora dobro goditi, da tega smeha skoro noben dan ne premanjka! — In lotila se me je prava pravcata ženska radovednost, da bi spoznal ono skrivnostno prebivavko svojemu nasprotnega 'salona'. Prečepal

sem tedaj vse proste ure pri oknu ter čakal, da bi se kdaj dvignil oni zastor, in da bi zagledal od obličja do obličja ono krasno vilo. Toda okno je ostalo vedno zamreženo, in dolgo, dolgo sem čakal zastonj! — Toda dovolite — nepretrgano govorjenje dela žejo! —

Nekega dne pa, ko sem stal zopet s knjigo v roki pri oknu, se hipoma dvigne zastor, in prikaže se moja vila, vijoč polne bele roke in vpijoč na pomaganje. Tam zadaj za njo pa se mi je zdelo, da je hušknila moška podoba v kot. Moj Bog, kako je zavrela kri po meni! Jaz, ki se nisem nikoli brigal za ženske, sem bil zdaj hipoma ves v ognju. Vedel sem, da je ona v nevarnosti, in malo je manjkalo, da nisem skočil s svojega okna naravnost v njeno sobo. Toda, ko sem naglo premeril z očmi globoki in široki prepad med obema oknoma, so se mi zazdele vendar moje dolge noge nekam prekratke, in zato sem samo zavpil tja črez: »Takoj! Takoj!«

In pograbil sem klobuk ter bil v nekaj skokih doli po stopnicah in v sosednji hiši. Ko sem tako drevil tja gori v drugo nadstropje, so se neke naglo odprla vrata, in oni zvonki glas je izpregovoril naglo in v eni sapi:

»Ah, hvala vam, gospod, da ste me rešili! — Ali ga niste srečali na stopnicah? Takoj, ko je zaslišal vaš glas, je planil k vratom, katera je bil prej zaklenil, in hipoma je izginil . . . Toda, kaj vam to pripovedujem tukaj? Prosim, vstopite!«

In stopil sem v njeno bivališče. Soba je bila taka kakor moja; v kotu je stala nizka postelja, na sredi sobe podolgovato-okrogla miza z nekaterimi stoli in za njo starinski, že oguljeni divan. — Toda, žejen sem, pijmo! — No, kaj naj vam jo opisujem! Bila je zares krasna — stara morda nekoliko nad dvajset — in čuda ni, da sem se ujel. Pripovedovala mi je, da je privatna učiteljica, da je skoro po cele dneve z doma, in da nima nobenega svojca na svetu. Danes da je bila slučajno sama doma, in da ni zaklenila vrat za seboj, ker je seveda še posebno neodpustno, ker je vedela, da ni gospodinje doma in je prav sama v celem obližju. Sedela da je bila pri oknu in opazovala mene skozi presledek v zastoru, kakor je sploh ves prosti čas porabljala, da me je dan za dnevom motrila skozi zastor, ker se ga je sramovala dvigniti, da ne bi bil jaz tega opazil. Tako da me tedaj pozna že prav dobro! No, ko je ondaj sedela tako utopljen v moj pogled, so se nagloma odprla vrata, in v sobo je planil mož, ki jo je zalezoval že dalje časa, katerega pa je ona očitno prezirala. Zaklenil je duri za seboj in se ji bližal. A tedaj je planila kvišku, odprla okno in me zaklicala.

»Vi ste torej moj rešitelj, jaz vaša večna dolžnica! Izvolite razpolagati z menoj,« je končala svoje pripovedovanje.

Toda, žejen sem, pijmo! — No, kaj bi vam pravil! V to žensko sem se bil zaljubil. Rad sem jo imel bolj nego zenico svojega očesa. In od zdaj sem prečepal vsaki večer po nekoliko ur pri nji; navadno vselej od sedme do devete. Kadar je odbila devet, me je vselej rahlo potisnila skozi vrata — in odšel sem . . .

Med nama je že bilo sklenjeno, da se vzameva, in jaz sem z veseljem študiral, da prej dosežem svoj smoter — da vzamem svojo Lucijo. — Toda žejen sem — pijmo! —

No, nekega dne sem se šetal, utrujen po študijah, po glavnem drevoredu v Pratru, kamor sem sicer jako redko zašel; ondi je navadno šetališče ali bolje vozarišče aristokraške haute-voléje. Nasproti mi pridrdra kabriolet s krasnima vrancema, in v njem je sedela poleg znanega dunajskega bogatinca in razuzdanca — no uganite! — moja varovanka — moja Lucija!

Ujela sva se z očmi in se nekoliko hipov strmo gledala, a meni se je stemnilo pred očmi, in zdelo se mi je, da se je zavrtelo vse okoli mene. Toda takoj nato sem se zdrnil in se glasno zakrohotal . . .

»Ergo, quod erat demonstrandum! — Toda žejen sem — pijmo!«

Trčili so in pili. Peter pa se je po svojem pripovedovanju za nekoliko časa zamislil.

Traven in njegova družba so se spogledovali.

Eden izmed »dominarjev«, debeluhast mož, rdečega, zabreklega obraza, pa je bil med pripovedovanjem pozabil domine in je vlekel na ušesa Petrove besede. Druga dva sta ga opominjala, naj pristavi; a v svoji razmišljenosti je pristavil napačno ploščico in navzlic vsemu prigovarjanju je še večkrat krivo pristavil.

Vmes pa je često siknil:

»Ah, to so ptiči!«

»Kdo pa je ta mož?« vpraša Makso Petra.

»Eh, žalost božja, ali se mu ne bere raz obraz, da je deželni poslanec Bratovič?«

Bratovič pa je vzkliknil v drugič:

»Ah, to so ptiči!«

In igrali so dalje.

V tem je pa pričel svojo povest Andrej Suhor:

»Moje pripovedovanje pač ne bode tako zanimivo, kakor Petrovo,« je dejal, »dokaže pa, kar je treba dokazati. Peter je rojen novelist, jaz pa nisem! — Kakor vam je menda znano, sem bil na

gimnaziji vedno odličnjak in posebno izvrsten lingvist. No, to mi je pripomoglo, da sem dobil takoj prvo leto na Dunaju imenitno instrukcijo. Poučeval sem pri grofici R. njenega sina v predmetih šeste šole, vsaki dan po tri ure. Mladi grof ni bil zabita butica, narobe, prav duševno razvit je bil, a njegovi neuspehi so tičali povse drugod. Prav je imel! Hotel je uživati in užival je tudi, a mene to ni nič brigalo. Opravil sem svoje ure, spravil vsaki mesec petdesetak v žep, pa dobro! Navzlic vsemu temu sem ga pripravil tako daleč, da je imel konec leta samo ponavljati izpit iz grščine. No, grofinja me je povabila, naj grem z njo v M. na Nižjem Avstrijskem, kjer naj žrtvujem še dva počitniška meseca njenemu sinu, da vsaj prestane ta sitni izpit. Zato bodem pa imel pri nji hrano, stanovanje, pa — petdesetak! Bil sem zadovoljen.

Prvega avgusta — bil je zelo vroč dan — smo z zjutranjim brzovlakom zahodne železnice oddrdrali proti M. Bila je vesela vožnja skozi krasni, temnozeleni Dunajski gozd. Na mali zeleni postaji v M. nas je čakala dvovprežna kočija, kjer sta bila vprežena vitka, svetlo-črna ponija, katerih oprava se je svetila v žarnem solncu, da je jemalo vid. Na kozlu je sedel v zelenkasto-obšiti livreji debeluhast, skrbno obrit kočijaž, držeč se ravno, kakor bi mu bil potegnil kol od tilnika nizdoli in ga privezal na hrbtenico. Na peronu pa nas je čakal sluga Robert ter se priklanjal ter odkrival že od daleč in naglo priskočil, da je odnesel prtljago v kočijo . . . No, pa kaj vam bom pripovedoval te malenkosti? Zadosti je, ako vam rečem, da sem se čutil, ko sem stopil za grofinjo v kočijo, in ko je sluga zaloputnil durce za menojo. Šlo je naglo nizdoli po drevoredu, in še ne v dveh minutah, pa se je ustavil voz pred grofičino vilo.

Kaj bi vam pravil — zame je bilo v M. dobro; živel sem kot grof, in že sem mislil, da se ne bode treba nikoli posloviti od tega življenja, da sem uknjižen na vilo grofičino. Ali zdaj se je pripetilo nekaj posebnega!

Grofica je imela mlado hčerko, ki ni štela niti dvajsetih let; le-ta je pa živela večinoma le pri bratu grofičinem, baronu H., na grajščini njegovi v L. Ta nje ujec ni imel nič otrok, in mlada kontesa je bila edina družčina baronovki; včasih je prišla k materi v M. za kakih štirinajst dni. O taki priliki sem jo nekoč spoznal. Bila je dolga in vitka, kakor jelka v gori, a njeno lice žametno — samo mleko pa kri. Oči njenih pa vam ne bodem popisoval; zadosti je, ako vam rečem, da jaz še nisem videl enakih! Edino, kar jo je kazilo, je bil

dolg, zakrivljen, pristno aristokraški nos. Pa tudi ta se je zmanjšal spričo drugih njenih vrlin. —

Tako sem opazil nekega dne pri obedu, da ne more mlada kontesa — Rafaela ji je bilo ime — obrniti oči od mene; jasno je bilo, da sem ji ugajal. No, meni je bilo to prav; a pri vsem tem sem zardel kakor piruh in si nisem upal dvigniti oči k nji. Celo Roberta nisem videl, ki je stal že vdruhič za menoj in mi ponujal na belo orokavičenih dolgih rokah prozorni krožnik, na katerem je trepetala v polivki velikanska ščuka. Ko je videl, da ni nič iz mene, me je dregnil s komolcem, in šele zdaj sem planil po ščuki. Sam ne vem, kako sem še nadalje se obnašal pri tistem obedu. Iz skrivnega njenega smehljanja pa sem lahko sklepal, da sem napravil v svoji zadregi mnogo nerodnosti . . . Pa naj bo, kakor hoče — omamljen sem bil in od tistega časa sem gledal pri vsaki priliki in nepriliki skrivoma za njo.

Nekega imenitnega dne pa sva skupno sedela sama na verandi. Visoko po železnih drogih navzgor se je ovijala divja trta, pomešana semtertja z listjem, ki je bilo že od suše pordelo; a pod nama na desno se je širil po angleškem vkusu prirejeni, gosto zarasli park. Na levi se je leno premikal od vednega deževja motni Dunav mimo mogočnega, na trdi skali ponosno se vzdigujočega benediktinskega samostana . . .

»Ad rem! Ad rem!« so opozorili nekateri glasovi Andreja.

»Prijetelji, lahko ste spoznali že iz tega, kar sem vam dozdej povedal, da sem grozen — idealist. In kot tak že smem biti nekoliko dolgočasen in dolgovezen ter smem apelovati na vašo — potrpežljivost! — Toda bodi! — Iz vsega njenega tedanjega vedenja na verandi sem sklepal, da mora biti tudi ona vame grozno zaljubljena. In smilila se mi je ubožica, da bi tako po nepotrebnem trpela, ko ji je lahko takoj pomagano. Ker je sedela nekoliko v ozadju, in ker je celo verando, kakor sem že povedal, prepletala divja trta, se ni bilo bati, da bi naju kdo videl s ceste, vodeče mimo parka. Kakor nehotе tedaj primaknem stol bliže nje, pa se ji hipoma ozrem v obraz, ne da bi umaknil svoje oči od njenih. In kaj mislite? Ona je hipoma umela, kaj hočem! Iztegnila je svojo polno, belo roko po mojem tilniku in me privila k sebi, da bi bil kmalu stol izpoddrsnil izpod mene. In šepetala mi je na uho: »Moj! Moj!« — Moj Bog, še zdaj me tako čudno ogreje okoli srca, ko se spomnim tega dogodka!«

»Žalost božja! Ti pa boljše pripoveduješ, nego jaz, torej dokaz bo eklatantnejši, sijajnejši od mojega! — To pa rečem, pijmo —

žejcn sem!« se oglasi Peter, dvigne kozarec, udari z njim ob mizo ter ga v dušku zvrne v široko in vedno žejno svoje grlo.

»No, zdaj pa hitro končam,« je nadaljeval Andrej in po strani pogledal deželna poslanca, ki sta poslušala z odprtimi usti, sloneč ob rokah.

»Tako je bilo tedaj tisti dan! Odzdaj sva bila skupaj, kjer sva se mogla skriti pred očmi materinimi, bratovimi in neštevilnih domestikov. In nekega dne je tudi bilo, da sva se poljubovala v — biblioteki. Hkratu sva bila vstopila vsaki od svoje strani, potihoma kakor tatova, v visoko sobano, kjer so bile nakopičene po policah razne dragocene knjige, folijanti in rokopisi, katere si je bil nabavil pokojni grof, ki je bil velik prijatelj knjigam. Komaj sva se začutila sama za debelimi, težkimi hrastovimi vrati, ko si že padava v naročje, in — »Bravo! Bene! Benissime!« — se oglasi v tem hipu ženski glas izza velike omare, in pred nama se pojavi — grofica-mati! — Brr, še zdaj me izpreleti po vsem životu, ko se spomnim tega trenutka! Toda motite se, ako mislite, da sem stal osramočen pri ti sceni; motite se, pravim, ako mislite, da nisem vedel, kje mi stoji glava! Ne! Stopil sem ponosno prednjo in zagotovil sem staro grofico, da je moje nagnjenje — resno, in naj se nikar ne boji, da bi ji pustil hčer na cedilu!«

Grozen krohot je nastal okoli mize pri ti izjavi Andrejevi, in čuli so se posamezni glasovi:

»Ta pa zna, ta!«

Poslanec Bratovič pa je vzdihnil:

»Ah, to so ptiči!«

Andrej se ni dal motiti, ampak je nadaljeval resno:

»Vi menite sicer, da se šalim, toda to je gola, žalostna istina! No, ko sem mater tako obdelaval, se je hči izmuznila iz sobe, da nisem vedel kdaj. Toda faktum je bil, da je ni bilo več zraven! Grofica-mati pa me je pogledala, kakor hudouren oblak, iz katerega se zabliška vsaki hip, in ki hrani v sebi strelo in točo. Že sem mislil, zdaj pa zdaj plane nadme. Toda, kakor bi se bila premislila, me je samo strupeno-zaničljivo pogledala, stopila k steni pa pritisnila na žico. Namah je stal pri naju sluga Robert.

»Ukaži napreči k večernemu vlaku in spravi v voz reči tega gospoda!« je siknila.

Sluga se je poklonil in odšel. Takoj za njim pa je izginila iz sobe tudi ona in me pustila samega — kakor sv. Lavrencija na raznju. — Kaj naj vam še povem? Predno sem odšel, sem dobil od

grofice zavitek, v katerem je tičal za štirinajst dni cel petdesetak. Toda zraven prvega zavitka mi je podal Robert še drugega manjšega, rekoč da je od grofične, in se je zraven tako skrivnostno namuzal, da sem menda zardel čez ušesa. S tresočo roko sem zgrabil drobni zavitek pa ga naglo vtaknil v žep. Kdo je bil veselejši in srečnejši od mene? Bil sem gotov, da mi je ona poslala naslov, kam naj ji pišem. Ah, ti preljuba in zvesta moja mačica! Komaj sem čakal, da bi bil sam v kupeju, da bi videl, kaj mi piše dušica moja... Ko sem sedel v vozu, potegnem iz žepa zavitek, pa ga nesem najprej k nosu. Ah, kako je sladko duhtel — po vseh sladkih dišavah sladkodišče Arabije! Takoj nato ga pritisnem k ustnicam, in zdelo se mi je, da je mehek kakor prožne njene ustnice! Tedaj pa se hipoma odločim in ga prerežem ob robu. Iz njega pade droben listič, in na njem so stale — sam nisem verjel svojim očem — te-le besede:

»Ich denke, dass sich in der Welt
Alles bald wieder in's Gleiche stellt.«

Tedaj sem se pa hipoma iztreznil in spomnil sem se, da se vozim v — tretjem razredu, dočim sem še pred štirinajstimi dnevi košato se iztezal po mehkih blazinah prvega razreda... Tako je — vse so enake!»

Tovariši so ploskali, ko je končal Andrej, a on je v dušku izpraznil kozarec, za kar ga je Peter pohvalil prav velikodušno, rekoč:

»Tako je, to je naš princip! Zatorej pijmo tudi tebi na zdravje, preljubi moj socius dolorum!»

In pili so, da so skoro že vsi napol mežali.

Poslanec Truden pa je dejal Bratoviču:

»Nocoj je pa prijetno — kaj? Moj Bog, ti znajo govoriti; ti bi bili za deželni zbor — posebno ta, zadnji!»

Bratovič mu je prikimal in vnovič zatrdil:

»Res je; ah, to so ptiči!» —

»Torej, dva dokaza, treba še tretjega! Aló, Makso!» vikne v tem hipu Ivanček.

Tedaj je pa soproga Travnova vidno prebledela. Slutila je, da bode Makso morda tukaj pred vsem zborom, na lastna njena ušesa, razpravljajl nekdanje razmere med njo in njim.

Traven je zapazil njeno zadrego pa dejal:

»Kaj ti je, ljuba moja? Videti si blede!»

»Zopet me boli glava, in ako ti je ljubo, odidimo!» odvrne ona.

»Ah, počakajmo vsaj še toliko, da slišimo še zadnjo pravljičico,« izpregovori Čopič, »ako vam je všeč, gospoda!»

In Traven je bil zadovoljen. Severica je molčala; no Matilda jih ni izkušala več pregovarjati. Spomnila se je, da jih je bil Makso tam notri gotovo opazil, in da bi se utegnil veseliti njene slabe vesti, ako se zdaj odstrani. S tem, da ostane, je hotela pokazati, da ji prav nič več niso mari one nekdanje budalosti.

Naslonila se je tedaj v kot in si podprla glavo.

A tam notri je že začel govoriti Makso Lovrin.

»Dobro sta pripovedovala in navidezno povoljno rešila svojo nalogo, gospoda. Ali oprostita, ako si vama jaz usojam nekoliko ugovarjati. Ako natančneje razkosamo ali analizujemo vaju razmerje do dotičnih dam, tedaj moramo priti vsekakor do zaključka, da je igrala v obeh slučajih vaju pamet kaj žalostno ulogo. Ti Peter bi bil lahko marsikaj videl že prej, in ni bilo treba šele čakati, da ti je odprl oči tisti kavalir v Pratru, ako se ne bi bil sprl s pametjo. Kje naj bi se bil vzel oni zvonki smeh skozi tisto zastrto okno, ako je bila tvoja učiteljica skoro po ves dan odsotna po hišah? In s kom naj bi se bila šalila in tako zadovoljno smejala, ako ni bilo pri nji nikogar, ako je stanovala tako sama, kakor sv. Anton v puščavi? In nadalje tisti manever, ko si ji hitel na pomoč? Ti si hitel kakor brezumen, a vendar nisi srečal na stopnicah onega, ki je tudi tako hitel od nje? Ali se je bil morda izpremenil v nevidno meglico?«

Začuli so se dobro-klici in smeh.

»Dobro,« nadaljuje Makso, »s tem je že tudi ovržen tvoj dokaz, da bi bila ona kriva tvoje nesreče. Ako torej ti ne bi bil tako nizko letal s svojimi možgani, gotovo ne bi bil nikdar dokazoval s tisto osebo, da so vse enake!«

»Kaj pa Andrej? Ali jo je ta bolje izvozil?« vpraša nekdo.

»Hm, o tem pa celo ni, da bi govoril! Ako hočemo soditi o takih rečeh, ondaj treba, da se nahajajo osebe v enakih, ali vsaj približno enakih okoliščinah, ne pa v diametralno nasprotnih. Pomislite — ubog dijak pa bogata grofična!«

»Žalost božja, ali nismo vsi ljudje?« vzkipi Peter.

»Dobro, preljubi moj Peter! Ali vsi nismo enaki ljudje, ali če hočeš, da se izrazim drugače, eni smo grdi, drugi ste lepi, eni ste bogati, drugi smo ubogi in tako dalje! Toda, da se ne pričkam nadalje — naj velja dokaz Andrejev z ozirom na občečloveške prirodne zakone, katere sta že nekdanj vvedla v raju papa Adam in stara mama Eva!«

»No, pa ti bolje dokaži!« odvrne Andrej nekoliko užaljen.

»Oprostite, gospoda,« odgovori Makso, »moja povest ne bo dolga in tudi ne zanimiva. Kar ob kratkem vam povem, kar sem doživel. Tudi opustim ves poetični nakit, vsako nepotrebno besedo. — Torej, jaz sem ljubil lepo mlado deklico, in tudi ona je ljubila mene. To mi je vsaj zatrjevala stotisočkrat, in jaz sem ji prav rad verjel. Saj so bili pa tudi za naju vsi pogoji, da bi lahko bila skupno srečna! Ona je bila ubožna, jaz reven; ona enakega stanu z menoj, in ona je prav tako hrepenela, da bi dobil čim preje službo, kakor sem hrepenel jaz sam. In njena mati je tudi vedela za naju zvezo in naju je blagoslovila! No, jaz sem se pa učil, in že sem bil dovršil vse rigoroze in se pripravljaj, da nastopim prakso, ko dobim od nje poročilo, da naj si poiščem drugo, ker se i ona poroči prav v kratkem z drugim, ki je pa nekoliko bogatejši od mene! — To je prav vsakdanje, kaj ne? Ko sem pa jaz strmел v drobne vrstice pred seboj, nisem verjel samemu sebi; črez dolgo sem se prepričal, da utegne biti vse to resnično. Ne rečem, da bi bil ta udarec prenesel kar tako, toda povem vam pa, da sem bil kuriran že v nekaterih dneh in to s preprostim receptom: »Ako nisi ti vreden nje, tudi ona tebe ni vredna!« Premagal sem se celo toliko, da sem ji voščil srečo na poročni dan. — To je moja povest in, mislim, tudi dober dokaz, da se najde malokje katera, ki ne bi bila enaka drugim!«

Ko je Makso končal, si je Matilda oddahnila.

»Torej, vendar ima še toliko sočutja do mene, da me ni postavil pred vsemi na sramotilni oder!« je bila prva njena misel.

Toda drugi čut je bil takoj ves drugačen! Polastila se je je neka skeleča srčna žalost, in v prsih ji je bilo tako tesno, da si je jedva upala dihati.

Pred očmi pa ji je stala bridka, prepozno spoznana resnica, da je izgubila z Maksom zlato srce, da ji je odbežala z njim sreča življenja — in to po lastni krivdi. In to ji je bilo hudo, tako hudo, da bi se bila kmalu vnovič razjokala in to pred vsemi, ki so sedeli okoli nje. Čutila je, da ji je potreba svežega zraka; opravičila se je, vstala ter odšla na dvorišče . . .

Zunaj je bila krasna noč. Visoko na nebu se je ščeperil blede ščip, in ni ga bilo oblačka daleč na okoli. S kolodvora se je čulo prhanje lokomotiv, žvenket železnih odbijačev premikajočih se vlakov in semtertja kratek, rezek žvižg.

Matilda je sedla na klopico poleg zida ter globoko vzdihnila. Iz gostilniške sobe se je pa v tem hipu razlegal glasen smeh. Gotovo je bil zopet kdo razdril kako žaltavo.

A skoro nato so ji udarili na uho glasovi klavirja. Igravec je potegnil nekolikokrat po klaviaturi kot — preludij, a takoj nato se je zaslišala pesem:

»Kdo bi vedno tožen bil,
To ne more biti,
Bog je pamet nam delil,
Tožnost pozabiti.«

Matilda je spoznala glas Maksov, ki je pel solo, a vmes je udarjal ves zbor zbranih mladeničev, in to je donelo tako tožno, tako srce pretresujoče v bajno, sanjavo-svetlo noč.

Ta preprosta pesmica je segala Matildi tako globoko v srce, da so ji stopile solze v oči, a glas Maksov je bil tako mehak, tako izrazit, da se je slišalo, kakor bi bil hotel dati duška neki tihi žalosti, ki skoro nečutno, kakor v lastni nezavesti, vendarle utriplje na dnu duše njegove . . .

Počasi in rahlo so se raztopili glasovi, in nastala je tišina. A v tem hipu je zaslišala korake po veži, in na dvorišču se je prikazal Makso. Bilo je videti, kakor bi iskal i on duška svojim čuvstvom v mirnem, svežem nočnem zraku.

Matilda se strese in hoče spet v sobo. Toda takoj se premisli in se stisne bolj v senco. Toda Makso jo je bil vendar zapazil in spoznal. Naglo je pristopil k nji pa dejal trdo, skoro ledeno:

»Nikar se ne bojte, gospa! Dasi bodeva odzdaj živela drug blizu drugega, vendar se nimate bati od mene niti najmanjšega kompromitovanja! To sem vam hotel povedati! Klanjam se vam!«

Obrnil se je takoj, a v tem hipu je viknila ona bolešno:

»Makso!«

Ustavila se mu je noga. Ozrl se je, in prsi so se mu burno dvignile. A takoj se je spet zdramil, povzdignil ponosno glavo in se vrnil k svojim tovarišem.

Kmalu nato je stopala tudi ona k svoji družbi, uničena, potrta . . .

Nedolgo potem so se odpravili Travnovi s Čopičem proti domu, a Traven je celo pot hvalil, kako izvrstno dobro se je zabaval nocoj, ko je zašel v obližje tako vesele družbe.

»Ta Makso Lovrin, ta mi zelo ugaja,« je dejal večkrat. »In Kotanjci si po mojih mislih lahko čestitajo, da so ga dobili. Ves čas me je mikalo, da bi se mu bil predstavil — pa saj je še čas za to!«

Profesor Čopič mu je pritrdjeval, a Matilda in njena mati sta molčali.

(Konec prvega dela.)

Morfinizem.

Spisal Fran Göstl.

I.

sto, kar je človeštvu ob zmerni in previdni rabi v korist in blagoslov, mu je ob nezmerni in neprikladni rabi često v prokletstvo in nesrečo. Nikjer te resnice ne opažamo bolje, nego pri opojnih in omotičnih sredstvih. Obče znano je to o alkoholskih pijačah, manj o opiju in morfiju. Ker pa se njega raznovrstna uporaba širi vedno bolj tudi po naših krajih, je umestno, da se seznanimo z njim in njegovimi učinki.

Opij je rjava, zoprno vonjajoča, grenka strjena tekočina, ki jo narejajo iz narezanih, poluzrelih makovih glav. Da so v maku snovi, ki povzročujejo spanje, je bilo že od pamtiveka znano, in Grki so pridevali bogu spanja mak kot simbol. Opij sam je bil znan že v starem veku. Je-li bila opojnina »nepenthes«, ki jo omenja Homer, opij, ali ne, o tem se sicer še niso zedinili učenjaki; a iz ohranjenih odlomkov medicinskih razprav razvidimo, da so opij Grki poznali in uporabljali. Dioskorid je opisal njegov bolečine olajšujoči, spanje in telesno zaprtje povzročujoči učinek. V srednjem veku je bil zlasti v zdravilu »theriak«, toda rabili so ga le medicinsko. Dandanes pa je opij jako razširjeno živilo, zlasti Kitajci ga uživajo ogromne množine, in lahko rečemo, da je opij največja nesreča za kitajski narod.

Na Kitajskem so sicer poznali opij že od 13. veka dalje, a uporabljali so ga izprva le za zdravilo. Ko so pa zapazili, da opij človeka omami in mu povzroči najslajše sanje, so ga začeli kaditi tudi zdravi. Kitajska vlada je spoznala veliko nesrečo, ki preti narodu, ter je pod smrtno kaznijo prepovedala trgovino z opijem. A zaman. Največ opija so dovažali Kitajcem iz Vzhodne Indije Angleži, in nje je prepoved kitajske vlade najhuje zadela. Toda Angleži si niso dali zlahka izpuliti ogromnega dobička, ki ga jim je donajala kupčija z opijem, in ko je Lin l. 1839. pokončal 20.000 zabojev opija, vrednega 9—12 milijonov dolarjev, se je vnela vojna. Visoko naobraženi angleški narod se ni sramoval pretakati krvi v prospeh nemoralne kupčije, pa bodi tudi nje nasledek propast kitajskega naroda. L. 1840. so Angleži blokirali Kanton, in l. 1841. so ga že osvojili. Ker je bila nevarnost za Nanking velika, so sklenili Kitajci mir in priznali Angležem pet pomorskih mest kot svobodna tržišča. Pozneje so Angleži svojo trgovino še bolj razširili. Leta 1798. so prodali na Ki-

tajsko opija za kaka 2 milijona gld., l. 1841. za 15 milijonov, l. 1858. za 70 in poslej vsako leto za kakih 130 milijonov. — A Kitajci sami so pričeli veliko konkurenco s tem, da pridelujejo opij zdaj tudi doma. Na Kitajskem je nad 5 milj. prebivavcev, ki iz navade uživajo opij; zelo mnogo opija použijejo tudi na Malajskih otokih.

Razen v Indiji pripravljajo opij zlasti tudi v Perziji in Arabiji. Glavno tržišče za te kraje je Smirna; odtod ga vvažajo v Evropo, na leto krog 200.000 kg. Ker se iz 50 makovih rastlin dobi le 1 gram opija, razvidimo, koliko se pridelava maka v tistih krajih. Velikanske poljane posevajo z njim in sok nabirajo dan za dnevom. — V Indiji, kjer ima angleška vlada opij v monopolu, je nad $\frac{1}{4}$ milijona hektarov makovih nasadov. — Tudi v Evropi so poskusili mak zasajati in pridobivati opij, najpreje v Normandiji, potem na Württembergem. Pri nas raste sicer dosti maka, toda za uspešno pridobivanje opija treba, da je podnebje tako, da postanejo glavice dosti mlečnate, ter da ni drugih zadržkov glede pridelovanja. Nemški opij n. pr. je izboren, a delavci so mnogo predragi, a v Aziji skoro nič ne stanejo; zato je iz Azije importovani opij mnogo cenejši.

Opij kade v malih pipicah z lončeno glavico, ki ima tolikšno votlino, da se dene vanjo kroglica opija, velika kot grah. Omamljenemu kadivcu se porajajo silno srečne in mamljive fantazije in sanje. Izprva se opijevcu duh razigra, in se mu zbudi zavest duševne in telesne čvrstosti. Zatem pa pride reakcija, in kadivca se loti slabost in razdraženost. Le-to si izkuša zopet pregnati z vedno novim in vedno obilnejšim uživanjem opija. Seveda je ta užitek kvarljiv človeškemu organizmu; strastni opijevci izgube naposled vso energijo in odpornost ter si izpodkopljejo zdravje.

A opij tudi jedo, zlasti v Perziji. S tem si baje preženo glad in ojačijo telesne moči. Z majhnimi kroglicami pričenši in vedno večje uživajoč, se temu strupu tako privadijo, da použijejo dan za dnevom množice, ki bi vsakemu drugemu povzročile gotovo smrt; da, Malcolm sporoča o nekom, ki je lahko hkrati zaužil toliko opija, da bi se s tem moglo zastrupiti 30 ljudi! Tudi v severni Ameriki so se pojavili opijofagi in se vedno bolj množe. —

Kar je našim krajem žganje, to je Indijcem in Kitajcem opij. Stari opij je pri njih takisto v čisljih, kakor pri nas staro vino, ter je posebna sladčica bogatašem. — Kakor pri nas pivnice, so ondi posebni lokali, »opium-shop«, zbirališča kadivcem opija — večinoma zamazane beznice, polne smradu iz nesnage.

II.

Opij je zelo kemiški kompliciran sestavek ter obsega 17 raznih alkaloidov; najvažnejši alkaloid je morfij, ki ga je obično v njem 12—15% in ki samočist povzroča bistveno iste pojave kakor opij. Morfij nam rabi zlasti v zdravstvene namene; ker namreč povzroča spanje, olajšujemo ali odstranujemo z njim bolečine, preganjamo krče, dosežamo zaprtje. Zategadelj morfij dobro služi pri raznovrstnih boleznih in je tudi dober lek proti hudemu kašlju. — Opij, oziroma morfij, je tudi pri blaznosti neprecenljive vrednosti, zlasti pri melanholiki, včasih tudi pri porodniški blaznosti, pri nekaterih manijakih in pri akutni alkoholski blaznosti.

Seveda je njegov uspeh vedno zavisen od večje in vestne porabe. Kajti morfij je strup, nevaren strup, in njega akutne in kronične posledice nazivljejo morfinizem.

Omenim naj mimogrede še neko med narodom zelo razširjeno razvado. Marsikatera mati kuha otroku makove glavice, da ga potolaži, in da rad in mnogo spi. Vobče dojenčki res mnogo jočejo ter so s tem često nadležni, toda ako se otrok neutešno joče, je to ravno znamenje, da se ne počuti dobro, in da je morda bolan. Treba je torej poskrbeti, da se vzroki bolezni in bolečin odpravijo, ne pa da se otroci z omotnim mamilom umetno teše. Često se je že dogodilo, da je tak makov pomoček naklonil detetu smrt. Prof. Cilenšek je navedel v svoji knjigi: »Naše škodljive rastline« mnogo svarilnih zgledov. Opij je sploh otroškemu organizmu zelo nevaren, in zategadelj ga zdravniki deci ne zapisujejo za lek, to le izjemoma in z največjo opreznostjo. —

Zrelo seme makovo sicer po mnogih krajih uživajo kuhano z močnatimi jedili, a v semenu ni skoro nič opija, in zatorej je njega užitek povsem neškodljiv. Iz semena iztisnjeno mlado olje pa včasih povzroči zaspanost, glavobolje ali omotico.

Morfij lahko učini akutno in kronično zastrupljenje. Akutno je posledica preobilega morfija, zaužitega ali v samomorne namene, ali pa po nepredvidnem zdravniškem ukazilu; o njem tu ne bom razpravljaj, opišem naj le kronično zastrupljenje ali morfinizem.

Pri kadicah in zauživavcih opija iz navade se morfinizem običajno pojavlja tedaj, kadar je organizem že oslavljen in oškodovan, in sicer s slabim spanjem, glavoboljem, z netekom in neprebavljivostjo, s shujšanjem in oslabeledostjo; obraz opijevcu upade in obledi, oči se mu udero in njih ogenj ugasne, duševne zmožnosti opešajo, in ubogi človek ni niti za občevanje, niti za delo.

Tudi v naših krajih se pojavlja morfinizem. Ko so začeli proti sredi našega stoletja injicirati morfij zoper bolečine in se je to sredstvo obneslo kot zelo 'zanesljivo in uspešno, tedaj se je polotila zdravnikov nekaka navdušenost za ta pripomoček; saj je gotovo silno ustrezalo njih ljudomilim namenom, ko so lahko hitro in zanesljivo krotili hude, včasih neznosne bolečine. Toda bolniki so se privadili morfiju tako, da so si ga tudi po bolezni zaželevali, si ga privoščevali tudi proti malenkostnim in neznatnim bolestim, da, tudi popolnoma zdravi, hoteč se v prijetni omamljenosti iznebiti in vsaj za nekaj časa pozabiti skrbi in neugodnosti in žalosti, katere prinaša življenje. Zdravniki pa so le preradi ustrezali tem željam ali pa so celo pripuščali, da so si bolniki delali injekcije sami, ter so tako pospeševali morfinizem. A bolniki, privajeni morfiju, so ga zaželevali vedno in vedno, in ako so jim ga zdravniki prepovedovali, so si ga izkušali pridobiti skrivaj na vse možne načine. Po mnogih žalostnih izkušnjah so pač sedaj zdravniki bolj oprezní ter ga bolj skopo uporabljajo, hoteč obvarovati svoje klijente pogubnega morfinizma, ki le bolj počasi, pa tem bolj gotovo uniči bolnika, nego prvotna bolezen, zoper katero se je morfij rabil.

Znamenito je, da se morfinizem večinoma pojavlja med razumníštvom, zlasti v boljših, imovitejših slojih. To je prav naravno, ker ravno boljši ljudje mnogo preje pokličejo zdravnika in so tudi proti bolečinam vobče občutljivejši nego ubožci. Tudi to je umevno, da je največ morfinistov iz zdravniških in tem sorodnih krogov; saj je baš tem bilo sredstvo najpristopnejše. Lewinstein n. pr. je med 110 morfinisti naštel 82 moških in 28 ženskih — slabí spol prenaša vobče, to priznavajo vsi zdravniki, bolečine bolj pogumno nego moški — in med temi je bilo 32 zdravnikov, 8 zdravniških sprog, 1 zdravniški sin, 1 medicinec, 6 lekarjev, 1 lekarska soproga, 2 dijakonisi, 2 bolniški strežnici, 1 babica; torej 54, t. j. več nego polovico morfinistov je bilo medicinskih oseb ali so pripadale njih družinam.

III.

Z morfinizmom razumevamo torej pojave pri živčnem organizmu, ako je z morfijem prenasíčen. Imenujemo pa tako tudi tisti živčni položaj, ki ne dovoljuje takemu organizmu, da je brez morfija dalje časa — 24 ur — brez telesnih in duševnih bolečin. — Pri tem razločujemo zopet pojave dvojne vrste: pojave vsled zastrupljenja z morfijem — in pojave, ki nastanejo, ako se morfija vaje nemu organizmu ta pomoček odtegne; le-te imenujemo abstinenčne pojave.

Zastrupljenje pa se pokaže šele čez več mesecev, včasih šele čez eno ali več let; odvisno je le od individualnosti zastrupljencev. Pri morfinistu, čigar živčje je bilo preje popolnoma zdravo, se pojavi kesnejše in milejše nego pri takih, ki so bili že preje nervozni. — Obraz morfinistom obledi, oči postanejo motne, pogosto se pojavlja močen znoj, včasih tresljivost, bolečine, prevelika ali premala občutljivost, tudi eksantemi, in na injiciranih mestih se često naredo uljesa. Bolnik ne prebavlja jedil in pogosto bljuje; zaprtost se menjava z drisko. Spanje je slabo, in telo pri tem shujša. Tudi duševne zmožnosti, spomin, razboritost in žilavost oslabe, in bolnik je za vsaki duševni in telesni napor nezmožen. Včasih nadlegujejo morfiniste tudi halucinacije.

Važno je vprašanje, je-li morfinist povsem zaveden in odgovoren za svoja dejanja. Krafft-Ebing pravi, da, četudi morfij ne vpliva tako silno kakor alkohol, vendar še ni videl nobenega morfinista, ki bi bil duševno povsem normalen, in Lewin naravnost zanikava moralno odgovornost ter zahteva, da se osnujejo zanje, prav kakor za alkoholiste, posebna zavetišča in zdravišča.¹⁾

Abstinenčni simptomi so različni po tem, ali se bolniku odtegne morfij povsem in hipoma, ali pa le polagoma in po malem. V prvem primeru se pokažejo že čez kakih 6 ur. Bolniki so zato slabotni, se močno pote, tresejo po vsem životu, so zelo nemirni, jočejo, razgrajajo, zahtevajo morfij ter si ga izkušajo pridobiti na vsaki način, četudi zločinsko. Večkrat nastopi zatem delirij, ki je zelo sličen alkoholski besnosti, in v teh halucinacijah se prikazujejo morfinistom zlasti živali. Včasih besnik tako obnemore, da je zdravnik prisiljen mu dovoliti zopet morfija.

Pri sukcesivni abstinenčnosti se takisto pojavlja onemoglost, grozničnost, bljevanje, driska, močno potenje in razni nervozni pojavi; včasih celo halucinacije, nemirnost, plašljivost, oslabelost spomina, pa tudi halucinatorni delirij, sličen alkoholski besnosti, ki jo imenujejo »delirium tremens«.

Prognoza ukoreninjenemu morfinizmu, katerega se ni moči odvaditi, je zelo dvomljiva za ohranitev življenja; neizogibna posledica oslabljenja je smrt; kdor se ga odvadi, lahko zopet okreva; toda nevarnost je v tem, ali ima bolnik dovolj energije, da se vnovič ne vda opijatu. Odvaditi se ga mora pod strogim, zdravniškim nadzor-

¹⁾ Na Angleškem je zdravnik-morfinist z napačno opijatno ordinacijo povzročil smrt trem otrokom (torej dvojni pogrešek), a sodniki so ga oprostil, ker ga kot morfinista niso smatrali dovolj odgovornega za svoje dejanje.

stvom, najbolje v kakem morfiniskem zdravilišču, kjer odvado nadzirajo večje roke in dobri čuvaji. Toda morfinistov, ki so sicer neozdravni spričo kake druge bolezni in so se morfinizmu privadili baš spričo svoje bolezni, ne kaže spravljati v morfinska zavetišča, ker bi jih tu mučili brez potrebe in uspeha.

Ali naj se morfinizem odganja namah, ali polagoma? Krafft-Ebing priporoča milejši način, češ, da je radikalno zdravljenje kruto in nevarno. Dovolí naj se bolniku »eksistenčni minimum«, to je tolika množina, poleg katere se bolnik še dobro počuti. Ker si morfinisti privoščujejo mnogo več opijata, nego bi jim ga bilo v istini dovolj, je to dostikrat zelo izdatna zmanjšatev. To dozo potem zdravnik krči in krči, tako da v 10—20 dneh morfij povsem odtegne bolniku. Schweninger pa zagovarja hipni popolni umak morfija, češ, da četudi je reakcija hujša, je vendar to bolje, nego tedne in tedne mučiti bolnika; tudi je za par kritičnih dni lažje morfinista osamiti in nadzorovati nego cele tedne ali celo mesece, in velike muke, katere bolnik pretrpi teh par dni, so mu krepko svarilo in močna obramba, da ne postane recidiven. — Načeloma je pač težko izključno prednost prisoditi Krafft-Ebingovi ali Schweningerjevi metodi; vsaka ima svoje vrline in hibe, in v konkretnih slučajih se je treba po resnem preudarku odločiti za prvo ali drugo. Pri obeh pa je skrbna zdravniška kontrola in lečenje posamnih simptomov neizogiben pogoj.

Da bi se uporabljal kokain kot sredstvo proti morfinu, kakor so nekateri nasvetovali in poskušali, se nikakor ne da priporočati, in sicer radi tega ne, ker se je bati, da se morfinist vda kokainizmu, ki je še mnogo opasnejši; izganjali bi torej hudiča z Belcebubom, in tak postopek je v zdravilstvu povsem nedopusten.

Pri bolnikih pa, katerih ni moči drugače lečiti nego z morfijem, se morfinizem prepreči s tem, da zdravnik opijata nikdar ne da bolniku samemu v roke. Odkar so zdravniki nevarnost morfinizma spoznali, so v istini postali zelo previdni in oprezní. —

Toda s tem, da se opijata odvadi, morfinist še ni popolnoma rešen; tedni in meseci minejo, predno se bolnik telesno in duševno toliko ojačil, da se ni bati, da bi ga premagale izkušnje, in da bi zabredel v stare grehe.

Nazadnje naj na kratko omenim le en zgled morfinizma, katerega je popisal Krafft-Ebing, in ki živo potrjuje in razjasnjuje moje trditve.

Devetindvajsetletna žena iz povsem zdrave rodbine je pred štirimi leti od moža zdravnika prejela par injekcij zaradi hudega zo-

bobolja. Vsekdar je po njih občutila nekako zadovoljstvo in srečo. Ker je tudi pozneje imela mnogo skrbi in žalosti in so jo tudi pogosto boleli zobje, je postala morfinistinja; saj si je pomoček lahko pribavila iz moževe domače lekarnice. Ko se je pojavilo kronično zastrupljenje, se je lotila še kokaina, češ, da se z njim odvadi morfija. Pred letom dni so se že pojavili simptomi zastrupljenja in pred tednom delirij. Na kliniki so jo polagoma odvadili morfija, a kokain so ji takoj ustavili. In dasi je bila že popolnoma prepadla ter je bila videti že hudo otrovana po morfiju, se je potem, ko ni več uživala morfija, hitro pomladila ter zredila; jed ji je šla v slast, spala je mirno in trdno, in popustila jo je onemoglost in zlovoljnost; niti se je ni poslej nikoli več lotila poželjivost po opijatu, dasi je prebila v morfinskem zavetišču le nekaj nad mesec dni, in nič več se ni vdala morfinizmu.

Po dolgem času v znani vasi.

V dolu potok se vije
Sred polja kot kača srebrna;
Mlin bel, zidan ob njem stoji
V okviru temnozelenem,
V senci visokoraslih dreves . . .

Ti travniki, ta potok, ta mlin
In to polje, na polju kapela
In to dekle iz tihe vasi . . .

Bilo je . . . v mladem času;
Božje je jutro dihala
Vsem božjim stvarjem ljubezen,
In meni in tebi,
Dekle, iz tihe vasi . . .

Ivo Brežnik.

Zvečer.

Dan mrc — rojeva se noč,
Tiha in mirna, brez zvezd . . .
Bojim se te, noč; objela
Me boš z vso težko močjo . . .

In potem, potem ne bo prostora
Za me na vsi širni zemlji.
Kam, kam naj bežim pred tabo,
Mogočna mati svinčenih misli?

Ivo Brežnik.

Brez službe.

Spisal Josip Milan Prosen.

1.

očasi, s tresočimi koleno in s tesnimi občutki sta stopicala Ivan in Anka po širokih, položnih stopnicah navzgor v prvo nadstropje do stanovanja tvorniškega ravnatelja.

Iz časniškega naznanila sta bila zvedela, da iščejo za tvornico novega, oženjenega vratarja, ki bi poleg svojega posla tudi snažil in kuril prostore, postrezal gospoda ravnatelja in opravljal še druge malenkosti, ter bi za to imel prosto stanovanje, kurjavo, luč in dobival še dvajset goldinarjev na mesec; zraven da je tudi še nekaj postranskega zaslužka. Predstaviti da se pa morata oba, mož in žena...

»Lepa, prijetna službica bi to bila,« sta si mislila oba.

Na stopnicah sta nehote postala. Prsi so se jima dvigale naglo, krčevito, in v grlu ju je začelo nekaj tiščati in daviti, da sta težko, neenakomerno sople, a srce jima je glasno utripalo...

»Da le ne bi bilo zastoj!« vzdihne Anka.

On molči.

»Kaj pa, ako tudi tukaj ne bi bilo nič?« vzdihne naposled obupno.

Ta misel ga je popolnoma uničila, noge ga niso hotele več držati, in sesti je moral na stopnico. Z roko si je podpiral glavo in topo zrl v gladke, kamenene, bele stopnice pod nogami.

»Ako ne bi bilo nič?« je ponavljala ona mehanski za njim.

»Potem... potem...«

Zgoraj se odpro vrata, in začujejo se stopinje na hodniku.

»Pogum, Ivan,« šepne ona. »Nekdo gre. Pojdiva dalje!«

In vzdignil se je ter, oprijemajoč se ob gladki, železni držaj, stopal z Anko proti vrhu.

Nasproti jima pride gospod srednje starosti, majhnega, skoro pritlikavega stasa, velikega, debelega, topega nosu, pod katerim je štrlelo nekoliko kratkih, rdečkastih, ščetinastih in redkih brk, a izpod nizkega čela mu je gledalo dvoje drobnih, lokavih oči.

Po bliskovo je premeril najprej Anko, in trdi izraz na njegovem licu se je takoj ublažil. Zatem se je obrnil do Ivana, ki je v tem hipu snel pokrivalo raz glavo in ponižno pozdravil.

»Gospoda ravnateljja iščeta? — Hm, to je lepo! — To je res lepo, a kaj bi rada? — Povejta, česa želita!« je dejal prisiljeno prijazno.

Ko mu je Ivan razodel svojo željo, se je mož suho zasmejal in dejal s tihim, hohnjavim glasom:

»Tako torej! . . . To je lepo! — Hm, jaz sem ravnatelj, in vidva želita prazne službe? — No, pač ne bi bilo nemogoče, da jo dobita! To je lepo, kaj ne?«

In obrnil se je gospod ravnatelj zopet k Anki. Njegove oči so jo premerile vnovič od vrha do tal, in komaj viden, toda zadovoljen nasmeh mu je šinil preko debelih, visečih ustnic.

»Ali imata kaj izpričeval?«

Ivana je spravilo to vprašanje v zadrego, in dozdej mrtvaško-bledo lice mu je zalila temna rdečica. Nekaj je zajeccljal, a gospod ravnatelj se je sladko nasmejal, rekoč:

»Hm, že vidim, že vidim. Nič ne de! Pokažeta mi jih lahko drugič! Ha, ha! To je lepo, kaj ne?«

Ivan in Anka nista vedela, pri čem da sta. S povešeno glavo je stala ona in si gladila z desnico gube ponošenega krila . . .

»Ali smeva upati, gospod ravnatelj?« se oglasi Ivan.

»Hm, hm, danes vama ne morem povedati še nič gotovega! Jutri torej zvesta — to je lepo, kaj ne?«

»Ali naj se zglasiva jutri?« vpraša Ivan.

»Da, jutri koj po obedu, ob dveh popoldne! — Hm . . . to se pravi . . . hm . . . ni treba . . . hm, čemu bi hodila oba? — Vi lahko ostanete doma! To je lepo, kaj ne da? . . . Tukaj-le v ti sobi bom — prva vrata na levo! To je lepo, kaj ne? — Zadostuje torej, ako pride vaša žena . . . sama . . . Razumete?«

Nekaj čudnega je zvenelo iz njegovih besed, in Anka se je nehote stresla.

Toda Ivan je menil, da pač pride lahko ona sama, ako gospod ravnatelj to želi.

Poslovida sta se in stopala nizdoli z nekoliko ložjim srcem, a vznemirjena, kakor nad neko novo, neznano in nevidno usodo, ki visi nad njima.

2.

Jasno, zimsko popoldne je bilo družega dne.

Ivan je sedel v majhni, velikemu tičniku podobni podstrešni sobi nesnažnega predmestja; skozi edino okno je videl samo na streho domače hiše, na nasprotni strani pa umazano-rdečkasto opeko drugih,

v daljavo se prostirajočih strmih streh, temni, sivkasti dim, valeč se nalik jesenski megli okoli dimnikov, semtertja trumo lahkoživih, izstradanih vrabcev, ki so silili v mrazu pod opeko, par golobov, sentimentalno se kljunčkajočih in grlečih v gorkem zavetju poleg visokega dimnika, in pa tam, skoro v nedogledni daljavi kos temnozelene morja . . . Ta razgled! Pod njim pa je zijala globočina, katere odprtina pa je bila preozka, nego da bi bil mogel videti na dnu umazano dvorišče.

Sobica sama na sebi je bila snažna, dasi je bil pod že ves trhel in so se deske upogibale pod nogami. V kotu na desni je stala skromna postelja, zraven nje je čepela velika črešnjava skrinja, a na nji nizka lesena zibel. V nasprotnem kotu se je stiskalo majhno železno ognjišče, toda nezakurjeno, zraven njega par stolic, in na tleh je samevala velika, cinasta umivalna skleda s temnorjavim vrčem za vodo.

Ivan je bil sam. Anka je bila baš odšla pozvedovat k tvorniškemu ravnatelju. Poleg njega se je igral trileten deček, a v zibeli je brcalo drobno, poldrugoletno dekletce. Sedel je na skrinji in z desnico gugal zibel, da je odmevalo vedno enakomerno, zamolklo bobnenje od trhlih tal. Z levico si je tiščal podbradek in naslonjen je bil z laktom na koleno, da je bil ves sključen in upognjen.

V sobici je bilo silno mrzlo; otrok na tleh je stiskal v hlačne žepe drobne, od mraza temnomodrikaste ročice. Toda Ivan ni čutil, ni videl ničesar okoli sebe. Njegov duh je plaval v tem trenutku drugod; proniknil je bil v polpreteklo dobo, in vsi dogodki, veseli in žalostni, so se vrstili pred njim.

Kako je bilo še pred dobrimi tremi leti? Tistikrat je bil pač še vesel mladenič, poln lepih sanj, poln vere v lepo bodočnost. In kako tudi ne? Saj je imel njegov oče tam v rojstni vasi dobro založeno prodajalnico, imel poleg tega lepo posestvo, a on, Ivan je bil njegov edinec! Toda v pogubo mu je bilo to, da ni imel več matere! In nekega dne je bilo, ko se je zagledal v sosedovo Anko. Kdo je ne bi bil ljubil te krasne mladenke? Fantje so se topli zanjo, okoreli vdovci so jo zalezovali, a strah je bila celo nekaterim ljubosumnim zakonskim ženicam. Toda Anka se ni brigala za nobenega . . . Pač — Ivana se ni ogibala! Na skrivaj sta se začela shajati, ob vsaki priliki sta tičala skupaj in nazadnje sta se ljubila z vso dušo, z vsem ognjem prve nerazsodne ljubezni. Toda Anka je bila sirota; imeli so jo pri sosedu, ki ji je bil stric, samo za deklo. Ali oče Ivanu kdaj dopusti, da se vzameta? — Težko! —

Kmalu se je pa zgodilo nekaj povsem nepričakovanega — Ivanov oče je začel sam laziti za Anko in jo je — zasnubil. Tedaj je pa strmeč zaznal, da se mu je skoro nadejati — vnuka! Hoj, to je bilo takrat vika in krika! To so bili lepi dnevi! — Starec je proklel sina, mu izplačal kot delež neznatno vsoto, in Ivan je moral zapustiti očetovo hišo . . .

Z vročenim mu denarjem si je napravil v oddaljeni vasici malo trgovino ter se poročil z Anko, ki mu je bila v tem že povila krepkega dečka. Toda Ivan ni bil ustvarjen trgovec — še predno so potekla tri leta, je moral trgovino pustiti; bil je ob novce, ki jih je bil vanjo vtaknil. — Vedno je še upal, da ga pokliče oče domov, ali kruto se je varal. Oče si ni hotel premisliti; poročil se je bil v tem z neko komaj dvajsetletno mladenko — pač menda samo iz jeze — in tako je izginilo Ivanu zadnje upanje . . .

Z malo preostalo vsotico je bil prišel Ivan pred par meseci v mesto, da bi si poiskal kako službo. Po cele dneve je tekal okoli ter vse iztaknil; toda čas ni bil ugoden — vse je bilo prenapolnjeno! A mala glavica se je krčila od dne do dne . . . Dnevi so potekali, za poletjem je nastopila zima. Zraven hrane je trebalo zdaj tudi gorkote. In zdaj niso trpeli samo izstradani želodčki, tudi noge in roke so se obsule z debelimi, temnordečimi ozebkami. Vsaki novi dan je prinesel novih skrbi, novih muk in bridkosti. Tako so romale vsaki teden manj potrebne stvari v zastavljalnico druga za drugo, in daleč ni bil več čas, ko je imela stati v kotu gola slamnica, ko ga vržejo z družino vred na cesto . . .

V to brezupno stanje jima je včeraj zasijal svetel žarek. In baš zdaj, ko so se mu vrstili vsi dogodki z elementarno silo pred duševnimi očmi — baš zdaj — kmalu — v tem hipu se odloči usoda njegova in njegove družine. — Oh, kako hvaležen bode tvorniškemu ravnatelju, ako se ga usmili, ako reši njegove ljube gladu in smrti! Kako vestno, kako natančno in s kako sveto potrpežljivostjo bode opravljal svojo službo! . . .

Solnce se je nagibalo že k zahodu; njegovi zadnji prameni so še z zlatom obsipali nekatere oddaljene strehe, a Anke še ni bilo domov.

Otrok v zibeli je bil polagoma zaspal, tudi deček na tleh se je bil zleknil po deskah in je rahlo smrčal. Ivan ga je zagrnil s staro. oguljeno suknjo, pristopil k oknu ter zrl v nastopajoči večer . . . Postajal je nemiren . . .

Tedaj so se pa odprla vrata, in vstopila je Anka. Bila je nenaravno bleda, izmučena in vzdvojena.

Hipoma je stala zraven Ivana, se tesno oklenila njegovega tilnika in zaihtela, da mu je pretreslo mozeg in kost.

»Torej nič?« je vzdihnil on.

Kako sta bila že navajena na ta vedni »nič«!

»Nič! — To se pravi — štirinajst dni imam pomisleka,« odgovori ona pretrgano, se nasloni na posteljo in zagrebe obraz v odejo.

»Pomisleka? Čemu pomisleka?« je ugibal Ivan in silil vanjo.

Zravkala se je pokoncu in dejala odločno:

»Čuj, Janček moj! Čemu bi ti skrivala? — Glej, služba ti je na razpolago — toda — cena zanjo je — visoka!«

Onemu se je začelo svitati. Stisnil je pesti in zaškrtal z zobmi:

»O, le povej, le povej,« je sikal s prisiljenim nasmehom, »cena zanjo si — ti — ti — tvoja čast! — Prokleti svet! Ti prokleti svet!« ...

3.

Tisto leto je bila huda zima. Snega sicer ni bilo, toda cele tedne je brila ostra burja, in pršele so po zraku dan za dnevom golomraznice iz nizke, okoli vrhov gora in gričev se plazee meglene zástave. Sililo je skozi kožo, sililo skozi vsako še tako zadelano razo, sililo skoraj skozi zidove. — V podstrešnih izbah ni bilo prebiti, ako se ni kurilo noč in dan.

Anka je zdaj prečepela po cele dneve sama doma pri otrocih; kajti Ivan je letal po mestu, se ponujal povsod, tudi za najneznatnejša, najtežja dela. Toda on ni bil sam; z njim vred se je plazila in moledovala od hiše do hiše še vedno kopica enakih mu nesrečnejev; odganjali so jih povsod. Le redek je bil dan, da so Ivana vzeli za par ur na kako delo, da je semtertja ujel morda kje kako desetico. Edina dobrota je bila še ta, da je imel plačano borno stanovanje še za celi mesec naprej . . .

Toda prišel je dan, ko ni bilo niti krajcarja več v žepu! Ko se je zjutraj zbudila Anka iz mučnih sanj, je bilo zadelano okno z debelimi ledenimi cveticami; voda v vrču je bila zmrznila, a pod ognjiščem je bilo samo še par drobnih polenc.

Na rahlo je odgrnila odejo, da ne bi zbudila otrok in moža, ki je bil stoprav proti jutru nekoliko zadremal od težkih, morečih skrbi. Počasi je zlezla na tla, a skozi razo v oknu je vlekla studena sapa, ji silila pod tanko nočno obleko, da se je začela tresti, kakor šiba na vodi. In ko se je oblačila v staro, volneno krilo z neko tiho naglico, je slišala, kako trepečejo z njo vred podnice pod nogami, kako se trese postelja, kako klopočejo prazni lonci na ognjišču.

Pristopila je k ognjišču. V nekem loncu je bilo še nekoliko mrzle, nezabeljene kaše od sinoči. Lahko bi jo bili pojedli sinoči, kajti nihče ni bil legel k počitku s popolnoma potolaženim želodcem, a mrvico je hotela prihraniti za lačne želodčke svoje dece za drugi dan.

Vzela je polenca v roke, jih ogledovala od vseh strani, kakor bi ji bila prirasla na srce. Že je bila odprla vratca, da bi jih vtaknila v ognjišče — toda ne! Počakati je treba, prehitro bi zgorela, in ko se otroka zbudita, bi že zopet bilo mrzlo!

Vtaknila je polenca zopet pod ognjišče. Oko se ji je zastrlo z neko skoro neprozorno meglo, na srce ji je legel kamen, in zopet je na tiho stopila k postelji, da bi na rahlo zlezla še enkrat pod odejo.

Ali tedaj je zajokal starejši otrok, takoj za njim se je zbudil mlajši, in odprl je oči tudi Ivan.

»Mraz je zunaj, le še spite,« je dejala Anka in tesneje je zavila odejo okoli njih.

Toda tu niso pomagale samo besede.

»Mamica, lačen sem,« je dejal deček in začel glasno jokati.

»Mama — acen —« je ponavljalo mlajše dete in zategnilo za starejšim.

A tudi Ivanu je bučalo po želodcu. Delalo se mu je kar slabo od glada. Stisnil je čeljusti trdo drugo ob drugo, si potegnil odejo čez glavo in se obrnil v zid.

Anka pa je stopila k ognjišču; s težkim srcem je vzela polence, zanetila in za silo segrela preostalo kašo. Bilo je je jedva za malo skledico. In stopila je z njo k postelji, vzela žlico, zajemala z njo in polnila ustca zdaj enemu, zdaj drugemu otroku.

Ko je bilo z jedjo že skoro pri kraju, je dejala možu:

»Ivan, še nekaj je kaše! Ali jo hočeš ti?«

»Še, mamica, še!« je vpil deček.

»e, ma-ma, 'e,« je prosila deklica.

Ivan se je skrčil še tesneje in dejal:

»Otrokoma daj!«

In pitala ju je dalje, dokler ni bila skledica prazna.

»Tako, zdaj pa spita,« je dejala in ju zagrnila čez glavo, da ne bi videla dneva . . .

Tedaj pa sta se tudi Anki zašibili kolena, in prihajalo ji je vroče; mrzel pot ji je stopil na čelo, in — zlezla je zopet pod odejo ter se stisnila tudi sama v dve gube. —

Pred nekolikimi dnevi je bil očetu pisal Ivan, prignan od skrajnje sile, naj mu odpusti in pomaga v neznosni bedi. Danes je pričakoval odgovora.

In res — okoli devete ure je potkal pismonoša na vrata. Željno je iztegnil Ivan po pismu drhtečo roko. Toda tedaj so mu plesale pred očmi na neznatni, odprti dopisnici te-le besede:

»Kdor tako spoštuje svojega očeta, ni vreden boljše usode!«

»Še enkrat poskusim po mestu,« reče čez nekoliko časa Ivan. Obleče se, vzame kepo ledu iz vrča in se drgne z njim po čelu in obrazu. Skoro nato je šel s tresočimi se nogami v mesto . . .

Anka je ostala zopet sama z otrokoma, ki sta še nekoliko časa spala, a potem hotela vstati in — jesti. Oblekla ju je, zapalila še zadnje polence in pristavila k ognju lonec — ledu. Ko se je ta raztal in se voda za silo segrela, je poiskala v nekem kotu zadnji kosček sladkorja in ga vrgla v vodo.

»Morda ju to nekoliko segreje in potolaži, dokler ne pride Ivan. Saj Bog ne more biti tako neusmiljen, da bi nas zapustil popolnoma!«

Nalila je vsakemu skledico sladke vode, in otroka sta izpraznila željno vsaki svojo do zadnje kapljice. Toda kaj je to za celi dan?...

Zadnje polence je bilo zgorelo; v sobici je postalo mrzlo kakor prej. Burja je grozno bučala in stresala okno, ostrešje in zidovje. Otroka pa sta kričala, da ju zebe, in da sta tako hudo lačna. — Anki je krvavelo srce. Vzela je oba v naročje, ju stisnila na prsi ter počenila v kot za ognjišče, zagrnivši sebe in njiju s suknjo . . . Toda zazdelo se ji je, kakor bi prihajal danes ves ta studeni mraz od ognjišča, kakor bi bilo ognjišče samo krivo lakote in nesreče. In ostala je ter se preselila v drugi kot. A tudi tukaj ni bilo nič boljše, in lazila je iz kota v kot kakor v nekakem deliriju. Otroka pa sta vpila in vpila . . . Naposled sta vendarle zaspala na njenih prsih, a nizzdoli po bledih ličjih so jima polzele še vedno solze, debele kakor leščniki . . .

V mraku se je opotekel Ivan v sobo.

»Nič?«

»Nič!« . . .

4.

Noč. Na jasnem nebu je plaval ščip ter blede svetlobo lil tudi v podstrešno sobo k Ivanovim. Tukaj je bilo vse tiho, čulo se je samo dihanje otrok, katera sta bila še nedavno lačna zaspala in sta še vedno ječala v spanju. Vsaki njiju preglasni vzdih je roditelja dirnil skozi srce, da se jima je krčilo in vilo v neznosnih bolih.

Ivan in Anka nista mogla spati, in niti na to nista več mislila, da bi vsaj zlezla zopet pod odejo in se tako segrela vsaj za silo. Mraz jima je rezal do kosti, a želodec se je krčil v dozda neznanih bolečinah. Že dolgo se nista bila najedla do sitega, a danes nista imela v ustih niti mrvice...

Čepela sta vsaki v svojem kotu na tleh in se tiščala skrčeno, nepremično.

Kar se Ivanu hipoma zazdi ta soba popolnoma tuja. To pač ni njiju stanovanje, kjer zdaj čepita; to ni njiju postelja, katero tako mrtvaško obsevajo mesečni žarki, in to nista njiju otroka, ki vsaki hipec zaječita! Tuje, vse neznano, divje tuje! — In plašno se je oziral Ivan po sobici, kakor bi se bil priril vanjo tuj, hudoben človek, kanječ umoriti drage mu svojce...

»Zblaznel bom!« je zastokal Ivan in vstal. Siloma in le z neizrečeno muko se je otesel teh nenaravnih prikazkov.

Pristopi k ženi, se dotakne njenih las z mrzlično svojo desnico, in le-ta nehote spolzi nizdoli črez sence po njenih licih, mehko, laskavo.

Tedaj je vstala tudi ona in mu pogledala v oko — nemo, obupno. A on ji prime desnico in jo rahlo vleče za seboj proti oknu.

Zapaha sta cvileče zaškrpala, okno se je odprlo, a v sobo je silil nenavadno studen, žgoč nočni vzduh, pomešan z ostrim vonjem premogovim, ki se je širil od tvornic in kolodvorov.

In pomolil je glavo skozi odprtino ter se zagledal za nekoliko hipov tja doli, kjer se je v globočini prostiralo temno dvorišče nalik globokemu brezdnju.

In nehote se je ozrla tja doli tudi ona.

Streslo ju je — razumela sta se!

In objela sta drug drugega — krepko, tesno, in ustnice so se jima združile v dolg, vroč poljub.

»Česa še čakava?« je šepnil Ivan.

A ona se je prva zdramila. Molče je pokazala na speča otroka in rekla odločno:

»Ne! — Zaradi njiju!«

5.

»Ah, moja stara znanka je zopet tu! — To je lepo! — Ali se je premislila? — To je res lepo! — Saj res, štirinajst dni je imela pomisleka, in danes je štirinajsti dan! To je lepo!« je hohnjal tvor-
niški ravnatelj in se zoprno nasmihal Anki, ki ga je bila prišla prosit usmiljenja — brez moževе vednosti.

Komaj je bila prilezla do tukaj, tako so se ji šibile noge. Večkrat bi bila kmalu omamljena telebnila na mestni tlak, ko je stopicala mimo gostilnic in hotelov, odkoder se je širil po vzduhu prijetni vonj po gorkih, svežih jedilih.

Postajala je, se oprijemala, omagovala ... a zdaj je stala pred ravnateljem docela izmučena, zraven pa plaha, drhteča ...

Ko je gospod ravnatelj zvedel po slugi, da ga išče ženska, ji je velel takoj v sobo. — Bil je ravno pri kosilu in rezal je rumeno pečenko, prigrizoval lepo bleščečo solato in si natakal v kristalno čašo rujnega, penečega vinca.

Anki je zaplesala soba pred očmi in oprijela se je bližnjega stola. A takoj se je spustila pred ravnateljem na kolena, povzdignila roke in prosila s solzami v očeh:

»Usmilite se naju! — Dajte nama službo, sicer pogineva!«

Gospod ravnatelj je molče nadalje rezal pečenko in opazoval Anko. In ugajala mu je v tem položaju s povzdignjenima rokama! Skozi ozko in tanko njeno obleko je ugibal okrogle, polne, dasi od stradanja morda nekoliko upadle ude. In ta obraz, po katerem so lile solze, in ki je bil zdaj od razburjenosti zardel, se je svetil prozorno kakor voščeno jabolko.

Niti mislil ni več na jed; prevzela ga je bila strast in sklenil je, da zmaga, naj velja, kar hoče.

Toda zdaj je tudi strahoma zapazil, kaj je Anki, in bal se je, da mu ne omedli. To bi bilo jako sitno!

In Anka, ki je opazila to izpremembo na njegovem obrazu, je začela upati. Mislila je, da ga je prevzel vendar še pošten čut — čut usmiljenja.

»Usmilite se,« je ponavljala, »usmilite se!«

Ravnatelj je stopil k nji, jo prijel za roko, in takoj se ga je zopet polastila strast.

Anka je planila pokoncu, kakor bi jo bil pičil gad.

Ali oni je sikal:

»Glej, to je lepo! — Jaz naj ti dam vse, a vidva meni nič! To je lepo! — Samo besedo iz tvojih ust — in služba — lepa službica — vama je zagotovljena!«

Anka je zaječala, se iztrgala in zbežala proti vratom.

Tedaj je uvidel, da je treba premeniti taktiko.

Zastopi ji pot.

»Nič se ne bojte; ako nočete, se vam ne zgodi nič žalega. — Morda se da stvar uravnati drugače! — Sedite, da se pomeniva!« je dejal polutiho, priliznjeno.

Ni se mogla ustavljati; čutila je, da vsaki hip omahne.

A on ji je predložil krožnik ter porinil prednjo pečenko in solato.

»Vzemite, nikar se ne branite!«

In Anka se res ni mogla braniti, tudi ako bi bila hotela. S tresočo roko je prijela nož in vilice, rezala naglo, požirala hlastno.

»Koliko se jih je že oglasilo v tem času za službo!« je govoril ravnatelj. »Toda bili so večinoma starci s starimi ženami, in vseh mi ni bil nobeden. Vi pa ste mi ugajali od prvega trenutka.«

Toda Anka ni poslušala njegovih besed. Vsa mrtva je bila na slastne grizljaje!

Natočil ji je kozarec vina. Pokusila je požirek.

Kako ji je začela kri nagleje krožiti po žilah! Novo življenje jo je obšlo, in takoj se ji je zdel drugačen svet, kakor bi se bila prebudila iz dolgih, mučnih sanj, kakor bi bila prebila hudo, nevarno bolezen...

Pokusila je vino v drugič, v tretjič...

Oko ji je zažarelo, neka nepopisna slast ji je objemala ude. In tedaj se je v nji le še podvojilo veselje do življenja.

Kako lepo je tako življenje v takih-le sobah, kjer razširja peč iz kota tako prijetno, tako dobrodejno toploto! In kako nepopisno sladko je, ako ima človek vsaki dan poln želodec! In kako je šele lepo in veselo v taki gorkoti in pri polni skledi z otroki, s tako lepimi otroki, kakor sta njena! Ah, to so udobnosti življenja!

Tako jo je domišljivost vedno bolj odvajala v svoje kraljestvo in ji ustvarjala krasne podobe...

Toda hipoma jo je streslo... Spomnila se je bede, v kateri tiči doma mož, tičita otroka, in v katero se povrne kmalu tudi ona. Zrla je pred sabo v globoki prepad pod oknom svoje sobe na dvorišče, videla tam doli v krvi moža, razkosana otroka, za katerima leti tudi ona... kri ji zastane... Br — ne... tega ne!

Ravnatelj natoči drugi kozarec, in ona pije, pije v dolgih požirkih. Vino je storilo svojo dolžnost.

Neka razkošna omotica se je polasti; oči ji postanejo motne... Z vidnim veseljem jo je opazoval ravnatelj; oči mu plamte.

»Še en kozarček, ne?«

»Zakaj ne?«

Na svojih licih je začutila mokro sapo ravnateljovo ter se stresla, toda braniti se ni mogla; vdala se je drhteče, z nekim topim, bedastim smehljajem okoli ustnic.

»In služba je najina, kaj ne?«

»Gotovo — tukaj je plača za mesec naprej — lahko takoj nastopita«, je govoril pol ure pozneje ravnatelj in jo silil iz sobe.

Zmešana, z različni nasprotujočimi si čuvstvi je stopala nizdoli po stopnicah, na ulico, še vedno nekako odtegnjena realnemu življenju.

6.

Ko je stopila Anka v podstrešno sobo, jo je presenetil nenavaden prizor.

Po sobi sta plesala otroka z velikimi kosi mrzle pečenke in kruha v rokah, Ivan je sedel na skrinji in zvečil takisto pečenko in kruh, a po sobi se je širila prijetna gorkota od železnega ognjišča, na katerem je veselo kipelo in vrelo meso v velikem loncu. In na oknu se je bleščal liter črnine!

Anka je obstala. A Ivan je skočil k nji, jo privzdignil s krepkimi rokami od tal in se zavrtel z njo po sobi, da se je vse treslo in šklopotalo.

»Konec je bede! Veselo življenje nas čaka! Skrajnji čas je bil!« je venomer ponavljal.

In izvlekel je pismo iz žepa, v katerem se mu je naznanilo, da je oče na smrtni postelji, in da mu je odpustil ter ga kliče domov, da bi prevzel posestvo. Pošilja mu takoj petdesetak za selitev. Svoji ženi, s katero se nista nikdar prav razumela, je zapustil samo kot in hrano v hiši.

Ivan sprva sam svojim očem ni verjel, da je možno kaj takega. Preveč je bil že okusil hudega. Toda petdesetak ga je poučil o istinitosti.

Opazoval je Anko, kako sprejme to novico. Čutil je, da je samemu veselja preveč; mora je deliti z njim tudi ona takisto burno, takisto popolno . . .

Toda Anka je stala na sredi sobe nema, zamišljena. Videti je bilo, kakor bi si siloma klicala v spomin nekatere dogodke, ki se vračajo sicer počasi, počasi, a z grozno istinitostjo . . .

Prijela se je za glavo, kakor bi ji prešinila možgane grozna bolečina, in viknila je s hripavim glasom:

»Prepozno!«

Nato je takoj zopet onemela . . . oči so se ji izbulile, okoli ustnic so ji stopile goste, belkaste pene.

Zblaznela je bila.

LISTEK.

Dr. Janez Mencinger je praznoval dne 26. marcija t. l. na sedanjem svojem domu v Krškem zdrav in vesel šestdesetletnico svojega rojstva. »Lj. Zvon« se radostno spominja te šestdesetletnice, saj je dr. Mencinger prijavil prav v njem svoje najboljše spise, izmed katerih se zlasti odlikuje klasični »Abaddon«. Kot literat najobširnejšega duševnega obzorja je bil delaven tudi v »Novicah«, »Slovenskem Glasniku«, »Slovenskem Narodu« in pri Slovenski Matici. Nadejamo se, da nam bo možno podati kmalu študijo o Mencingerju literatu. Danes pa mu izražamo iskreno čestitko ter kličemo z drugimi njegovimi častivci vred: Na mnoga leta!

Trojka. Povest. Spisal dr. Fr. D. (Zabavna knjižnica. X. zvezek. Založila in na svetlo dala »Slovenska Matica«.) — S tolikim veseljem in užitkom že dolgo nisem čital daljše slovenske povesti, kakor »Trojko«. Ne rečem, da je epohalna po svoji vsebini, da je kaj izrednega po svoji umetniški tendenci, da je senzacijsko duhovita, ali kaj takega. Ne, »Trojka« je docela priprosta povest brez velike ali celo nove ideje, brez posebnih, nenavadnih značajev — a vendar je lepo, pristno umetniško delo, ki dela čast naši literaturi v prozi. Takoj tu naj gospodu pisatelju iskreno čestitam, da je zamislil, osnoval in izvršil toli vzorno povest, ki je — po moji sodbi — obenem njegovo najbolj dovršeno delo. — O tehniki »Trojke« se mora reči, da je naravnost popolna. Kakor v dobri drami je podal dr. D. najprej izvrstno ekspozicijo, v kateri nas je seznanil z značaji trojice svojih junakov, nas vvedel v »milieu«, v katerem se nadaljnje dejanje vrši, ter nam s krepkimi, plastičnimi potezami prav zanimivo predstavil tudi glavne izmed postranskih oseb. In potem se povsem naravno, neprisiljeno začne viti, zavijati in razvijati povestna »nit«. Vse se vrši brez pretiravanja niti na dobro stran — kakor se je trdilo v nekem listku — niti na slabo stran; tu ni niti »angeljev«, niti »hudičev«, niti »slučajev«, niti »usode« . . . vse je dobro motivirano, nastopajoči ljudje so iz mesa in krvi, dogodki v razmerju vzrokov in posledic, zaključek pa utemeljen po značajih. Skratka: povest »Trojka« je izvrstna, in dokazuje velik napredek njenega pisatelja.

Gospod pisatelj znanega svojega mišljenja tudi v »Trojki« ni prikrival — nasproti poudarja na mnogih straneh povesti svoje konservativne nazore; a način, kako jih izraža, je docela umetniški. Pisatelj sam ne rine nikdar in nikjer svoje osebe med pripovedovanje, pisatelj sam nikoli ne poudarja svojih subjektivnih načel in stališč, nego se vedno kot objektivni pripovedovalec umika v ozadje. Dotična načela pa izražajo, dotična stališča zagovarjajo povsem neprisiljeno osebe, ki v povesti nastopajo, in priznati jim treba, da imajo prav z ozirom na svoje značaje, svojo odgojo, z ozirom na stopinjo svoje družvene izobrazbe. Spoštujejo vsako prepričanje, ki je pošteno in iskreno, ne ugovarjamo niti svetovavcu, niti beneficiatu, ki sta besednika pisateljeva. Njiju nazore o veri, o Bogu, o slovstvu, o ženstvu, o dvoboju, o kmetijskih strojih, o postanku zemlje i. t. d. morejo pobijati in ometati modroslovci, literarni zgodovinarji, juristi, ekonomski, sociologi, naravoslovci . . . naša naloga more biti le ta, da presodimo »Trojko« s stališča umetnosti, ki ne vprašuje po snovi, nego le, ka ko

je obdelana snov! Kritika, ki ima snovno-materialistično stališče, je morda moralna, znanstvena, narodna, verska ali kako drugačna, toda umetniška ni. Dela Boccaccijeve, Goethejeve, i. dr. so često »nemoralna«, dela Julesa Verneja i. dr. so znanstveno nedostatna, a umetniška so. Mnogo je pa del, ki so i moralna i nacionalna i znanstveno neprerečna . . . toda umetniška niso. Lahko je »pobiti« Shakespeareja s stališča nravnosti, saj ni skoro drame, v kateri ne bi bilo dveh treh prav »naturalističnih« prizorov ali pogovorov; lahko mu je tu in tam očitati neverstvo, celo bogokletstvo; lahko ga je često osmešiti kot nevedneža v zgodovinski, zemljepisni in naravoslovni stroki . . . navzlic temu — ali često celo prav zategadelj! — pa je in bo Shakespeare gigant med literati-umetniki.

Stoječ na tem vzvišenem stališču umetniške kritike, se niti z besedico ne dotaknem idej v »Trojki«, nego jih prepušчам — občudujoč povest kot lep plod resničnega umetnika — strokovnjakom v — modroslovju, sociologiji, historikom i. dr. —

Povest se vrši na Dolenjskem in le v začetku nu Dunaju. Osebe so vzete bržčas iz istinitosti, iz življenja; saj so toli plastične in resnične, kakor bi bile naši dobri znanci. V središču dejanja stoji hiša oderuškega, izvrstno slikanega Majerja in njegove brezsrčne in brezsrčne soproge. Glavna oseba pa je pravzaprav njiju lepa hči, moža željna koketa Irma; radi nje in okoli nje se vrši vsa povest. Za Irmo se zaporedoma in hkratu poganjajo trije vseučiliški tovariši: Lovro, Radivoj in Vladimir. — Dobrosrčni, večkrat ganljivo naivni Lovro popusti filologijo, ko je podedoval po svoji teti bogato grajščino, zaide v Majerčine in Irmine zanke, a se s pomočjo svojih staršev še srečno reši ter se oženi s plemenito in modro Milico iz vzorne rodbine Stojanove. »Doktorand« Radivoj je klasičen tip velikošolskega »švadronerja«; vsaka njegova beseda je patetična fraza in vsaki gibljaj komedijantovska poza. Značaj bahača Radivoja je izvrstno, s fino satiro in trpko ironijo slikan. — Vladimir je resnoben, marljiv in veleizobražen mediciner, ki se z Radivojem vred zagleda v Irmine oči ter pade v dvoboju z nesrečnim baronom Bergerjem, kateremu je bil ugrabil oderuški Majer vse imetje z gradičem vred, in katerega vodi Irma dotlej za nos, da ostane sama. Ko jo hoče tedaj oče prisiliti k zaroki z docela nesimpatičnim Emilom Jugom, pobegne Irma z Bergerjem v Zagreb; ker pa se mu noče vdati, ustrelji Berger njo in še sam sebe . . .

Poleg tega glavnega dejanja je še več postranskih dogodkov, ki se vrše pri Stojanovih in Draganovih. — Tragična usoda Vladimirjeva je vprav značilna; saj je istina, da pokosi Slovincem smrt vedno in najraje — najboljši sinove. — Konec povesti je, žal, nekam prenagel in prepovršen, vendar pa vrlo utemeljen.

»Trojka« kaže velik napredek v pisateljski karieri dr. D.; zato smelo izrekamo nado, da nam poda še več takih povesti, kakršno je njega najnovejše delo! Realizem, s kakršnim je pisana »Trojka«, se gotovo prikupi i staro- i novostrujarjem.

Fr. G.

Knezova knjižnica. Zbirka zabavnih in poučnih spisov. — IV. zvezek. — Vsebina: Moja hoja na Triglav. Spomini Nejaza Nemcigrena. — Fr. L.: Prenos Kopitarjevih smrtnih ostankov v Ljubljano. — Cena zvezku 40 kr. —

»Bohinj še ni našel svojega zgodovinopisca; zato je jaz jako rad zašluzil ime bohinjskega Herodota in pripovedoval dogodivščine domače deželice«. Tako piše dr. Mencinger v svojem najnovejšem delu. S tem je označil namen

svojih »spominov«, hkratu pa karakterizoval vse svoje dosedanje pisateljevanje. Bohinj in Triglav sta Mencingerju od početka njegovega literarnega delovanja torišče, središče ali vsaj veličastnokrasno ozadje vseh njegovih del. Naša gorenjska stran nima menda med Slovenci večjega občudovavca in spoštovavca od njega. V čarobnodivotno Gorenjsko, tja v zeleni, raju slični Bohinj, gori na bleščeče snežnike hrepeni, teži in stremlji vsa Mencingerjeva rahla duša. Pri spominu na lepa mladostna leta, ki jih je preživel ob tihem, tajinstveno mirnem bohinjskem jezeru, ob krasnem slapu Savice, ob veselem »božjem očesu« blejskem, pri spominih na doživke po planinah, logih in gozdih mu žari oko še dandanes v mladostnem ognju, pero pa mu prekipeva od zadivljenosti in zanosa. Kadar nima kot zgodovinar, potopisec, geolog in mineralog, botanik in zoolog več realnega gradiva, takrat postane Mencinger celo pesnik, čigar bujnoscmla domišljivost ustvarja potem najkrajše, najpoetičnejše, pa tudi najoriginalnejše prizore, vršeče se ob Triglavu ali vrhu Triglava. Mencinger si je torej že davno zaslužil ime »bohinjskega Herodota«.

V poslednjem svojem delu je podal pisatelj na 159 straneh celo vrsto »dogodivščin domače (to je bohinjske) dežele«. A ne samo teh. V genialno ohlapni obliki turistovskih spominov je nanizal tudi veliko zbirko veleznanimivih dogodkov in prizorov, ki so se vršili v 18. in 19. veku v Ljubljani, na Reki, v Karlovcu, v Padovi, v Benetkah, na Dunaju in po drugod... V teh nazovi-spominih M. zanimivo pripoveduje, kako so v 18. stoletju njegovi pradedje tovorili na laško stran, kako so včasih delovala kladiva sedaj propadlih fužin, kakšne posledice je imel francoski državni prevrat za Bohinj, kako drakonski je bil l. 1799. župnik v Srednji vasi proti nezakonskim otrokom, kako se je vedel V. Vodnik na Koprivniku, in kako je direktoval na ljubljanski gimnaziji; dalje pripoveduje M., kakšne zasluge si je pridobil Zoizov oskrbnik za blaginjo Gorenjcev, ter kako je pisatelj sam študentoval po Dunaju s S. Jenkom, V. Mandelcem, Iv. Tuškom, Fr. Erjavcem, M. Valjavcem in V. Zarnikom. Popisuje tudi ljubeznivost Janežičevo do dijaških sotrudnikov pri »Slovenskem Glasniku«, in Janežič celo sam stopi na vrh Triglava — a le v sanjah Mencingerja, spečega v kupu sena... Že tega bi bilo dosti, a Mencinger pripoveduje poleg tega, med tem in po vsem tem še senzacijsko, slučajev in presenetkov polno povest o življenju, trpljenju in silni smrti čudaka-modrijana »Mlekojeda«...

Vsebine, dejanja je torej v »Hoji na Triglav« dovolj. Dasi pa je umel pisatelj prav spretno zaplesti glavno pripovedno nit s postranskimi, pritegniti moram vendarle kritiku v »Slov. Narodu«, ki imenuje to delo »duhovit literarni konglomerat, pikantno godljo, ki je hkratu potopis, životopis, povest, narodnogospodarsko-zoološko-filološka, kulturno-politična razprava, toda ne — spomini«.

Tega očitka se je branil M. sam v »Slov. Narodu« tako-le: »Ni lepšega spisa pod solncem, nego je do inrotulacije dospela pravda, ki se je dotikala malone polovice paragrafov in četrtnine dvornih dekretov, ki so dičili rajni sodni red iz l. 1781. V taki pravdi nahajamo vzorne govore, »rdeča nit« se trga in skriva liki Pivka-Unec-Ljubljanka, in čim več je primotanih slučajev in drugih razvitek ovirajočih novot, tem zanimivejša je pravda. Novi sodni red je drugače osnovan, in ima vsaj to prednost, da bo nam odvetnikom dopuščal mnogo več časa. Ali bi ne bilo umestno, da te proste ure v to porabimo, da odslej pišemo romane (in hoje) v smislu privajenih pravil nekdanjega sodnega reda, od katerega smo se tako težko ločili? Neprekosen bi bil, da, novo dobo bi nam odprl

roman, katerega bi pisala dva advokata, vrsteč se poglavje za poglavjem in oba čisto nasprotnih nazorov. Tako sem pisal jaz pod vplivom poslavljajočega se starega sodnega reda. Moja »hoja« je: dolga vrsta slučajev, kratka sodba in suhoparni sodbeni razlogi, vse kakor v pravnih . . . »

Dasi ima Mencinger kot pravnik morda prav, ga je vendar prav lahko zavrniti, češ, saj niti stari, niti novi sodni red ni odločilen za literaturo in kritiko. Navzlic temu pa treba priznati, da je Mencingerjeva »Hoja na Triglav« prezanimivo, satire, zdravega humorja in duhovitosti polno, z umstvenimi in srčnimi biseri bogato okrašeno delo, katero bode čital vsaki razumnik in izobraženec slovenski z naslodo. Iz Mencingerjeva spisa bi bilo možno sestaviti celo vrsto aforizmov in »zlatih resnic«, ki so vse sad zrelega, globokega premišljevanja in premnoge izkušenosti vsestranski naobraženega, a tudi srčno blazega moža. Prizori, kakor sestanek pisateljev z Mino, Minin pokop, boj Mencingerjev z malim Bohinjčkom, »Trinos in Mlekojed« i. dr. kažejo Mencingerja kot poeta, plastičnega slikarja in realističnega pripovedovavca. — Jezik sam zase pa je vreden še prav posebne pohvale, saj se odlikuje z izredno bogatim besediščem in z jednatim, krepkim slogom. — Mi le želimo, da bi nam podal dr. Mencinger še mnogo toli zdravih in klenih del! —

Z zadovoljstvom pa naj dostavimo tu še pisateljev popravek slovstvene zgodovine dr. Glaserja, ki je trdil, da se je M. porodil l. 1836., a M. sam je izjavil, da se je rodil točno dne 26. marcija 1838. Mi pa izrekamo iskreno željo, naj M. ti dve leti, ki ju je tako v ceno pridobil, vsaj deloma posvetil slovenski knjigi! —

Fr. L. je podal v spisu o prenosu Kopitarjevih smrtnih ostankov po 1½ str. dolgem vvodu nekatera uradna pisma, slavnostni popis, razne govore ter došle brzojavke.

Sicer pa IV. zvezek »Knezove knjižnice« toplo priporočamo; naj bi se razširil med vse narodne sloje ter se čital z razumom! X—X

Elektrika, nje proizvajanje in uporaba. Spisal Ivan Šubic. Natisnil Drag. Hribar v Celju. Izdala in založila »Matica slovenska«. 8°. LXIV + 96 str.

Z velikim veseljem smo prebirali pričujočo knjigo, s katero je zaslužni pisatelj položil temeljni kamen slovenski elektrotehnični literaturi. Temeljni kamen, pravimo; kajti še dokaj knjig in znanstvenih spisov bo treba, da bode Slovenec mogel v svojem jeziku si dobaviti rešitev vseh ugank, katere mu stavijo električna čudesa, ki se deloma že danes godijo in se bodo vedno česče dogajala vpričo njega. In vsakemu prihodnjemu pisatelju bo s Šubičovo elektriko pot uglasjena, ali vsaj delo znatno olajšano, tako glede znanstvene vsebine, kakor glede terminologije in sloga, rekše načina razlaganja.

Glede vsebine bodi povedano, da je pisatelj tvarino, kolikor je ta del knjige obsega, proučil natančno in temeljito ter se pri tem skrbno oziral na imenitne novosti najnovejšega časa, kakor: pretvoritev ali transformacijo tokov, akumulatorje, Hertzeve poskuse i. t. d. Glede sloga pa treba pripoznati, da razlaga v gladkem, neprisiljenem jeziku izredno jasno in umljivo, tu pa tam rabeč prav prikladno izbrane nazorne primere; tako nam je posebno ugajalo razlaganje zaporednega in vzporednega stikanja galvanskih elementov, katere pisatelj tukaj primerja s »sesaljkami« (recte: sesalkami. Op. ocenj.). Tu pa tam se pisatelj pri

razlaganju predmeta vprav ogreje, tako da preide v ton ustnega predavanja, in da se čitatelju dozdeva, kakor da čita pismo dobrega prijatelja.

Glede terminologije se postavlja pisatelj na stališče, »da je posebno v tehnični vedi slovenjenje terminov, ki so danes skupna last vseh kulturnih jezikov na zemlji, ničevna in nepotrebna muka za pisatelja in čitatelja, da je porata, katere se niti veliki narodi ne privoščijo.«

Čeprav imamo o upravičenosti slovenskih strokovnih izrazov svoje posebne nazore, katerih pa tukaj ne kaže razpravljati, vendar radi priznamo, da nam tudi glede terminologije knjiga ugaja. Vsekakor ni, da bi morala prva knjiga te stroke že priti z vseskoz dovršenim novoskovanim imenstvom na dan; kjer imamo lep in primeren domač izraz na razpolago, se ga pisatelj itak ne izogiblje; kjer ga ni zlahka pri roki, potrpiamo; ako se bo razvijala naša znanostna književnost, razvije se z njo vred tudi imenstvo; saj rabijo tujke iz starih klasičnih jezikov tudi naprednejšim narodom, in tem starim tujkam se tudi naš jezikovni čut nikakor toliko ne upira, kakor tujkam iz modernih jezikov, se posebno pa iz nemškega. Najpreje treba za zdaj pač, da se seznanimo s pojmi ter vvedemo stroko samo v slovensko književnost. Baš ono načelo, katero je vodilo pisatelja, kakor sam priznava, glede porabe strokovnih izrazov, je vzrok, da je jezik v njegovi knjigi tako neprisiljeno gladek, kakor da bi se bilo na tem polju že Bog ve koliko slovenskih knjig pisalo.

Vsebina knjige je sestavljena iz teh-le delov: Predgovor (str. 8—6), v katerem nas je zanimala pisateljeva izpoved, da mu je bila elektrotehnika »tolazilo in uteha«, kadar je moral skušati zle posledice strankarskega boja na domači zemlji. — Vvod (str. 7—15), v katerem je razvita v kratkih potezih zgodovina elektrotehnike in so navedeni problemi, kateri še čakajo rešitve v prihodnjosti. — »O osnovni električni pojavi« (str. XVII—LXIV) obsejajo osnovne fizikalne zakone o elektriki. — »Proizvajanje električnih tokov« (str. 1—67). 1. z galvanskimi elementi, 2. s termoelektričnimi elementi, 3. z dinamostruji. — Akumulatorji (str. 68—83); — Transformatorji (str. 84 do 92). Oddelek »poraba električne energije« pa je v pričujočem delu knjige uspel samo do štirih strani, in pride torej v celoti šele čez leto Matičarjem v roke. Težko ga pričakujemo.

Kakor smo že rekli, je g. pisatelj svoj predmet prav izborno obravnaval in razložil; njegova pisava priča o ljubezni do predmeta in jo torej tudi vzbuja čitatelju. Sledeče opazke naj pa g. pisatelj ne sprejme kot izreka strokovnega razsodišča, ampak kot vzporedno mnenje strokovnega tovariša, posvetujočega se z njim.

Teorija »naponske vrste« naj bi se po naših mislih uporabila edino kot faza iz zgodovine električne vede. Rabiti jo za razlaganje galvanskega toka, dandanes ni več upravičeno. Pojavi električne difference pri dotiki dveh kovin so za galvanizem brez vsake važnosti, in jako veljavni učenjaki še dandanes niso prepričani, je-li res dotika sama na sebi pravi vzrok one difference, ali pa drugi vplivi, ki so sorodni z onimi, ki delujejo v Voltajevem elementu. Po našem mnenju sloni teorija o galvanizmu na edinem dejstvu, da nastane električna difference pri dotiki kovine s primerno tekočino. Elektrobudni tvarini sta anoda in tekočina; katoda ima edino nalogo odvajati iz tekočine elektriko na najugodnejši način; v to svrhu bodi katoda iz kar najbolj kemično indiferentne, dobro prevajajoče tvarine in pa ploščate oblike radi velikega upora tekočine.

Izraz: »krepka elektrobudna sila platine« (str. 8., v. 1.) nam torej ne ugaja; kajti elektrika, ki jo vzbuja katoda, je toku le na škodo, ker teče v nasprotno mer. Prednost platine ni krepka elektrobudna sila, ampak nasprotno: električna nedelavnost. — Razložek med prevodniki prve in druge vrste je po sedanjem višku vede v tem, da ostajajo prvi med prevajanjem toka molekularno neizpremenjeni, dočim drugi elektriko le v toliko prevajajo, kolikor elektrike s seboj prinašajo njih atomi, pomikajoči se med elektrodama. Ta smoter pa izvira iz stroge sorazmernosti med množino prevedene elektrike in množino ionov.

Izraz »lanec« rabi pisatelj za baterijo. Kolikor je nam znano, je »lanec« prvotno ime Voltajevega elementa, ker »lanec« pomeni sestav iz vrste tvarin: cinek — tekočina — baker — žica, torej lanec = vrsta. Beseda »element« zaznamuje tak lanec kot sestavno enoto baterije. Da se dandanes »element« splošno rabi za »lanec«, je nekako tako, kakor če pravimo namesto »človek« »individuum«.

Za razlago elektrolize se nam dozdeva najkrajši način nekako ta-le: Na katodi se izločuje iz soli kovina, iz kisline pa vodik (kateri baš s tem posebno jasno dokazuje svojo kovinsko naravo). Ostala atomska skupina se izločuje ob anodi, a se precej dopolni ali s kovino anode (v sol), ali z vodikom vode (v kislino). Prvo se zgodi, ako je anoda tekočini kemično sorodna, n. pr. cinek, baker, nikelj itd.; drugo, ako je anoda nezmožna, da bi se spojila v sol, n. pr. platina, ogelj. — Polarizacija se more prav kratko tako razložiti: »Kakor se iz cinkovega vitriola na katodi izločuje cinek, ki dela katodo anodi enako in s tem uniči tok: tako se izloči iz H_2SO_4 vodik, ki je kovinske naravi, in tudi katodo nekako galvanizuje in jo izpreminja v pločo, ki je po elektrobudnosti cinku podobna.« Kisik je pri razgovoru o polarizaciji najbolje v stran pustiti, kajti kisik ni kovinske naravi. Odprava polarizacije v Daniellovem elementu se lahko kratko tako razloži: Ker je v dotiki z bakrom $CuSO_4$ mesto H_2SO_4 , se izločuje baker mesto vodika, in elektrobudna sila ostane torej neizpremenjena. — Glede kemičnih učinkov sploh opozarjamo g. pisatelja na epohalne novosti, katere so v zadnjih letih objavili Švedec Arrhenius, Holanec van t' Hoff in Nemec Ostwald, ki so dosedanje v mnogem oziru mračno teorijo o elektrolizi čudovito razjasnili s pomočjo podstave »dissociiranih molekulov«. — Teorija o indukciji s pomočjo »silokaznic« je izvedena z velikim trudom in jako temeljito, a po naši sodbi bi ravno tukaj veliko manj besed zadostovalo. Pravilo o meri električnega toka (str. 24. zgoraj) je nejasno. Naj bi se bilo povedalo, da nastane tok v žici (ki je del sklenjenega prevodnika), kadar se premiče poprek skozi silokaznice; da je jakost toka odvisna od množine v časovni enosti presekanih silokaznic; in da se njegova mer izpremeni, ako se izpremeni mer silokaznic, ali pa mer gibanja v žici. Iz tega se izvaja, kaj se godi v ovojih tuljave, ako se magnet vanjo porine, ali če se železo v tuljavi pomagnet. Grammejev kolobar se potem lahko na podlagi tega jako na kratko in jasno raztolmači, in takisto Pixijev stroj. Tudi razlaga Hefner-Alteneckovega bobna se nam zdi z nehvaležnim trudom izdelana, a žal, da brez slike na tem mestu ne moremo svoje ideje razložiti. Izborna se nam pa zdi razlaga elektromernih enot, katere še nismo v nobeni nemški knjigi enako jasne čitali. —

Položili smo knjigo iz rok s čutom hvalečnosti do pisatelja, ki se je s toliko vnemo lotil težke naloge, hoteč podariti narodu tako važno strokovno delo; a obenem izrekamo željo, naj bi knjiga našla med Slovenci prav mnogo

pazljivih čitateljev, ki bi izpodbodli g. pisatelja, da bi še večkrat posvetil svoj trud kaki drugi enako lepi, koristni, zanimivi, naš narod časteči knjigi.

A. Š.

Akrostihida pri Prešernu. Človeku se je sproti učiti, in več oči več vidi. S svojo sodbo v zadnji Zvonovi številki, češ, da je neki Prešernov sonet glede akrostihide še nedovršen, sem se bil prenačil. Pozneje, ko sem bil že svojo najdbo razglasil ter odposlal »Zvonu« dotično beležko, sem se o ti akrostihidi razgovarjal z izbornim poznavateljem Prešerna, gospodom prof. Fr. Ž., in ta me je opozoril, da je bil za Prešernovih časov v Ljubljani tudi neki kanonik z imenom Stelzich, kar je bilo seveda meni dotlej popolnoma neznano. To ime je torej poleg Pavškovega obseženo v akrostihidi; kajti kakor v 5. granesu *Sch*, tako treba tudi v 9. granesu *St* in v 14. *Ch* kot zložene soglasniške skupine všteti v akrostihido tako, da se le-ta glasi: »An Pauschek und Stelzich«. — Mene je prej motilo to, ker je v 14. granesu beseda *Chorwölfe* podčrtana, kakor v 1. granesu *Au* in in v 8. *Und*, da sem torej sklepal, češ, da treba tudi to besedo kakor oni dve celo všteti v akrostihido.

Za podčrt besede »Chorwölfe« pa je najti takoj drug razlog. Že v »Lj. Zv.« XVII. 379 sem bil omenil, da stoji pod sonetom zapisana beseda »Christlich«. Te beležke si takrat, ker je nekoliko preoddaljena od besede »Chorwölfe«, nisem znal prav razjasniti. Domneval sem pač na tihem, da je morda hotel Prešeren ironski namigniti, da je nekrščansko ravnanje, če nasprotnika po mišljenju osebno preganjamo. Sedaj mi je ta nota razumljivejša. — »Christlich« je zamenilo za krepki izraz »Chorwölfe«. Pesniku se je menda ta naziv zdel vendar nekoliko prerobit, in mislil je, kako bi ga ublažil, ter je zato dostavil spodaj prekreplemu besedilu zamenjalni izraz »Christlich«. Popolnoma se pa vendar ni bil še odločil za drugo inačico, ker prvotnega izraza ni izbrisal in prečrtal nego ga samo podčrtal; vsaj sta v metriškem oziru pač oba enako okorna.

Misel je torej menda ta: Krščansko vaju svarim, da me pustita pri miru; če ne, začnem vaju ožigati po Arhilohovo. Krščansko ravnanje je prej posvariti, a šele po brezuspešnosti svarila naj sledi brezobzirno preganjanje. —

Anton Stelzich, doma iz Koštic na Češkem, je bil od leta 1835. dalje v Ljubljani častni kanonik in cesarski svetnik. Prešernov dotični sonet pa spada v leto 1835. ali 1836., ko se je nadaljevala gonja proti Prešernu in Kranjski Čebelici.

L. P.

„Anton Aškerc, slovenski pjesnik“. V 1.—8. številki hrvaškega leposlovnostnoznanstvenega tednika »Vienca« je pod tem naslovom objavil naš rojak profesor Mijo Vamberger temeljito in duhovito pisano študijo o našem pesniku-prvaku ter na podlagi Aškerčevih »Lirskih in epskih pozij« karakterizoval pesniški značaj in njegovo duševno obzorje. Iz dolge študije naj navedemo vsaj to-le mesto:

»Aškerčeva domena je romanca — zlasti socialne snovi — in balada z živimi prizori, kjer vlada energija, bojni krik in strast. Aškerč ni paysagist, marveč »slikar bojev« Vereščaginove vrste. Kakor je hotel Vereščagin s slikanjem krvi in ran zbuditi gledavcu mržnjo do vojne, te sramote človečanstva, tako hoče tudi Aškerc z bedo, neslogo in nevoljo v svojih pesmih zbuditi čitatelju mržnjo proti gnilobi in trhlosti v človeškem društvu, katere je žalibog vključ vsi pro-

sveti še vedno veliko. Zato tudi Aškerc ni zaslužil graje, da v svojih pesmih iztika le po temnih stranh ljudskega društva in društvenega življenja. Kaj hočemo, ko so pa temne strani v večini, a jasne v manjšini! Tudi sam Dante je mogel svoj pekel tako živo in plastično opisati, ker je pomakal svoje pero v črnilo ljudske bede in nevolje. Toda, ko je došel do tega, da očrta slasti in radosti neba, se mu je ustavljalo pero, ker mu je ta svet nudil premalo gradiva. Pesnik naj le iztika svobodno po temnih stranh, ali ne zato, da jih proslavlja in bljuje grenak žolč pesimizma na svet ter neko brutalno mržnjo na ljudsko življenje, nego da nam zbudi sovraštvo do hudega, a ljubav in naklonjenost do dobrega — skratka, da dovede v naši duši neko katarzo, kakor jo izvršuje tudi drama. —

Slovensko pjesništvo u najnovije doba. Pod tem naslovom prinaša tednik »Narodna Misao« v Zagrebu vrsto feljtonov, v katerih govori A. K. Gorjančev o slovenskih pesnikih, ki so bili od l. 1890. pa do l. 1898. sotrudniki »Lj. Zvona«, »Doma in Sveta«, »Vesne«, »Slovenke«, »Zore«, »Svobodnih glasov«, »Nove Nade« in »Mladosti«.

O novejši slovenski literaturi. Pod tem naslovom je navedel, označil in ocenil dr. Fran Vidic v »Mladosti«, »smotri za modernu književnost i umjetnost«, glavne zastopnike slovenske nove struje, pred vsem Fr. Govekarja, K. Dolenca, Márico, Murnika in Aškercu.

Fran Govekar. »Nova Nada«, jugoslovanski zbornik zabave i pouke, je prinesla v 4. in 5. zvezku pod gorenjim zaglavjem obširnejšo študijo, v kateri se bavi pisatelj J. Pečanov temeljito tudi z vzroki literarnega boja na Slovenskem ter prav simpatično ocenja Govekarjeve spise.

„Stara pesem“. To novo enodejansko opero Viktorja Parme, komponista »Ksenije«, so dne 24. t. m. prvič peli na zagrebškem odru. Libreto ji je zložil po Heinejevi baladi »Es war ein alter König« italijanski libretist Menasci. Kritika očita, da je libreto nedramatičen, preveč lirski in skoro brez dejanja. Opera pa se odlikuje z veliko melodijoznostjo in briljantno instrumentacijo. Vvodna igra in pevski del opere dokazujeta, da je g. Parma duhovit in temperamenten komponist. Opera je dosegla najlepši uspeh. Prihodnjo sezono jo bomo čuli tudi v Ljubljani.

Slovenski umetniki v tujini. »Nemo propheta in patria« ne velja o nikom boljši nego o slovenskih umetnikih. Dasi imamo na vsakem polju umetnosti nekaj vrlih zastopnikov, vendar kličemo tujce v svoje dežele, da izpolnijo vrzeli, katere zijajo bodisi pri operi, drami, glasbi, ali pa v slikarstvu ali kiparstvu. Naši umetniki pa žive v tujini! G. Fran Pogačnik (Naval) je slaven in ljubljjen operni pevec v Berlinu, g. Fr. Bučar v Darmstadtu, gdčna. Fanika Vrhunčeva v Poznanju, in pokojni tenorist Jos. Trtnik je umrl v Brnu; g. Ig. Borštnik in gospa Zofija Borštnikova igrata v Zagrebu, gdčna. A. Nigrinova pa v Belem gradu. Gosp. Josip Grm je slikar v Pragi, g. Iv. Veseljanje najkrajše slikarske uspehe v Monakovem, in slikar g. I. Šturm biva na Dunaju. Da živi tudi slikarica M. Kobilca skoraj vedno v tujini, je znano. Gospoda kiparja Zajc in Repič prebivata vedno na Dunaju.

Vsi ti naši umetniki posvečujejo svojih talentov sadove tujcem, večinoma našega naroda neprijateljem! V zahvalo nam Nemci očitajo, da nimamo nikakršne svoje umetnosti in nič svojih umetnikov.

Meka.

(Vztočna romanca.)

Mučni molk v dalji peščeni —	»Allah, oj Allah ti zviti,
Ni ga oblaka na svodu ...	Kismet naj tak ne vznemirja,
V Sahari tihi, ognjeni	Ko sem na pot grozoviti
Moslim mlad mre ob velblodu —	Zvabiš, da vničiš fakirja?
V trudnem se blesku oko mu	Kaj si postavil mi kočo,
Tja proti jutru ozira,	Ne mi palače ustvaril?
V vročem se pesku težko mu	Kaj za puščavo mi žgočo
V nočni sen, večni zapira —	Sužnjev na pot ne podaril?
Azrael ponj prišel zdaj je,	Allah, oj Allah nebesni,
On pa še videl ni Meke ...	Rešena, čuj, je uganka:
Ah, zaprt divni mu raj je,	Ali so raji pretesni,
Huris zgubljene na veke —	Ali pa huris ti manjka ...»

Ustni zbledita mu sinji,
Vgasne oko mu krvavo ...
Čuj, sem od Meke v pustinji
Pesem se zlegne sanjavo ...

Aleksandrov.

Golobčka dva.

Golobčka dva, golobčka dva	Laboda dva, laboda dva,
Na sleme sta mi sela,	Ljubka kot lilja vzcvela,
Gospoško se priklanjala,	Po jezeru sta plavala,
Drug k drugemu zaganjala,	S perotmi sta vztrepavala,
Kot, radosti vzkipeala,	In voda je šumela,
Ljubezen drobnega srca	Kot z bori temnega gozda
Na slemenu naznanjala	Skrivaj pošepetavala
Ljubimčka bi si bela —	Bi sapica vesela —

In roža je stoletnica
V krasoti vsi drhtela,
Kot srci dve, ki sanjali,
Molče sta si naznanjali,
Kar duša hrepenela ...
In kot dva bela parčka sta
Dva stasa se priklanjala,
Kri k srcu je hitela ...

Aleksandrov.

